Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ... 21-нээ гарана. | № 175 (18498) | 1990 оной июлиин 31, вторник | Сэн 3 мүн.

ИЛАГШАД ТОДОРБО

Мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхын ба гүрэндэ тушаалгые дээшэлүүлхын түлөө республикын районуудай дунда 1990 оной түрүүшын хахад жэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые КПСС-эй республиканска комитедэй бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет, профсоюзуудай совет болон ВЛКСМ-эй республиканска комитет хаража үзөөд, тогтоол баталан абаба.

Мяха худалдаха түсэбөө 158 процент, һү — 114 процент, дүүргэһэн, нёдондоной энэ үедэ орходоо, һү үйлэдбэрилгэеэ 5 процент, һү худалдалгаяа 6 процент дээшэлүүлһэн Тарбагатайн райондо 1 һуури олгожо, КПСС-эй рескомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй, профсоюзуудай соведэй болон ВЛКСМ-эй республиканска комитедэй дамжуулгын Улаан туг 1200 түхэриг мүнгэн шантайгаар барюулха гэжэ тогтоогдоо.

Яруунын ба Мухар-Шэбэрэй районуудай мал ажалай хүдэлмэрилэгшэд үрэ дүнгүүдээрээ удаадахи һууринуудта гараха байгаа. Зүгөөр социалис мүрысөөнэй гуримуудые дүүргээгүй байһанһаань боложо, байгша оной түрүүшын хахад жэлэй дүнгүүдээр хоёрдохи ба гурбадахи һууринууд олгогдохогүй гэжэ шиидхэгдэһэн байна.

1990 оной түрүүшын хахад жэлдэ мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилжэ, гүрэндэ тушааха талаар һайн үрэ дүнгүүдтэй байһанайнгаа түлөө Кабанскын район тэмдэглэгдэө.

АШАГ ШЭМЫЕНЬ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ САГ

...не эде: ... ноор хангаха хэрэгые ...ада ма...д горитой хубитаяа ...айгша ондо үнеэн бүриһөө 2400 ... һү һааха, гүрэндэ тушаагдаха ...ай толгой бүхэнике 360 кило... ...ргэхэ, гахай — 100, хони — 37, ки... бага шэгнүүртэйгээр тушааха... ...бүриһөө 250 үндэгэ абаха, хонин 3,5 килограмм нооһо хайшалха ...влагдаһан байгаа.

...түрүүшын хахадай дүнгүүдые ха...дэ, хамтын мал ажалай үйлэдбэ...ле бэшэ һаа, зарим тэды һайн ...ууд болоо. Зургаан һарын тур... үйлэдбэрилгэ нёдондонойхидо ... процент, һү — 2, үндэгэ — 12 про...айгаа. Тарбагатайн районой мал...н һарын туршада мяха худалда... 158, һү — 114 процент дүүргээ, ...ндонойхиһоо нилээд ехэ байжа, ...алшад мүрысөөндэ нэгэдэхи һүү... Баргажанай, Мухар-Шэбэрэй, ...руунын, Захааминай районуудай ...хөзүүд гүрэндэ мяха худалдал...донойхиһоо дээшэлүүлээ. Гэхэтэй ...ын, Хэжэнгын, Түнхэнэй, Прибай...Хурамхаанай районуудай ажахы...донойхиһоо багаар мяха тушаа... Эндэ элдэб ушар шалтагаанууд ...нхид нёдондо ехэ мяха тушааһан ...э жэлдэ мяханда тушааха ма...оһэн, түнхэнэйхид хонидоо ехэн...эндэ тушаажархиһан аад, эбэртэ ...а олошоруулжа үрдеэгүй бай...дэ Хурамхаанай, Хяагтын райо...ондо малай үбшэлхэ ушарнууд

...н хахад жэлэй туршада 14 район ...а дээшэлүүлээ. Бүри һаяын тоо ...рая: июлиин 20-ной байдалаар ...ай нёдондонойхиһоо 20,5 мянган ...у ехээр һаагаад байгаа. Теэд һа...рха үндэһэн үгы. һү үйлэдбэриин ...нимэ тогтууритай гэжэ хэлэхээр бэ... Юундэб гэхэдэ, июлиин 1-дэ нё... дүнгүүдһээ 26 мянган центнер ... һаагдаад байһан юм, хорин хо...шада һү һаали зарим тэды доо...уу. Хэжэнгын, Ивалгын, Зэдын, ...алшад нёдондонойхиһоо бага һү ...гэжэ хахад жэлэй туршада үнеэн ... дунда зэргээр 1223 килограмм ...үхэли үнгэрэгшэ үбэлдөө малаа ... хангахаһаа гадна хүршэнэртөө ... бусад районуудта тэжээл худал...башье, хэжэнгынхид хахад жэлэй ...унеэн бүриһөө дунда зэргээр 949 ... һү һаагаад байба ха юм. Түн... нёдондонойхиһоо бага һү һаа...а зэргынь тоо оройдоо 1182 ки...а хүрэһэн байба. Нэрлэгдэһэн хо...о үнеэд олоор һубайрна, нарай ...залха үсөөрнэгүй. Хэжэнгын рай...шад үнгэрэгшэ жэлдэ 100 үнеэн ...61 тугал абаа. Мүнөө хахад жэл ...блика дотор дунда зэргээр зуун ...50 туралай абтаад байхада, Түн...ынуудта миинлэ 37 үнеэн тугал...данса дотор бэшэгдэнхэй. Бэшүү...ад мүнлэ гээгдэлһээ гарахаяа ...ь хэбэртэй. Эндэхи байдал ямар ... нёдондо бэшүүрэйхид үнеэнһээ ...ай 2 мянган килограмм һү һаа...э, мүнөөшье һайжарһан юумэн ...еспублика дотор үнеэн бүриһөө ...килограмм һү һаажа байхада, Бэ...һаалишад оройдоо 7 килограмм ...э июлиин 20-ной мэдээн соо бэ...ад үшөөшье доошоо дүнгүүдтэй ...а бии байна.

...ээ гараха дүй дүршэлтэйшье рай...ахынууд бии. Хурамхаанай райо...адай эдэбхи үүсхэл, тодорхой ху... тухай эндэ онсолон хэлэмээр. ...ан жэлнүүдтэ республикын мал...мүрысөөндэ һүүл даража ябадаг, ...алдашье ородог байһан малшад

тохёолдоһон байдалһаа зүб тобшолол хэжэ, нёдондо жэлдэ эрид хубилалта түйлажа, урагшаа дабшаһан юм. Нёдондо жэлэй хоёр кварталда нэгэдэхи, нэгэ кварталда хоёрдохи һуурида гаража урмашуулагдаһан юм. Түрүүшынгээ түйлалтануудые хурамхаанайхид алдангүй, улам арьбадхаха бээз гэжэ найдахаар. Байгша оной түрүүшын хахадта энэ хойто районой һаалишад үнеэн бүриһөө 1279 килограмм һү һааһан юм. Теэд июлиин 1-нэй байдалаар үдэртөө нэгэ үнеэнһээ дунда зэргээр 9,8 килограмм һү һаажа байһан аад, һүүлшын мэдээгээр 8,2 хүрэтэр доошо оруулһаниинь харамтай.

Хахад жэлэй туршада 88,8 мянган тонно һүн худалдагдаа, тиихэдэ хүн зон хубиингаа ажахыда һаагдаһан сагаан эдеэнһээ 927 тонно эд хэрэглэгшэдтэ худалдаһан байгаа. Арга боломжонуудые зэргэсүүлээд үзэхэдэ, энэмнай тиимэшье ехэ бэшэ. Бауитда, Яруунада, Мухар-Шэбэртэ, Хяагтада, Бэшүүртэ үмсын ажахынуудһаа һү суглуулжа абаха талаар тодорхой хүдэлмэри ябуулагдадаг, харин бусад районуудта бии байгаа эдэ нөөсэнүүдые тоодоггүй байһаар.

Июль һарада һү һаалга зарим тэды доошолоо, теэд мүнөө хура бороогой һүүлээр бэлшээриин һайжархада, һаалияа дээшэлүүлхэ арга бүрин дүүрэнээр ашаглагдаха болоно. Малшадай ажал хүдэлмэриин гол шухала шэглэлнүүдээр — мяха болон һү үйлэдбэрилгөөр дүнгүүдые хараад үзэхэдэ, 77 колхоз, совхоз (ажахынуудай 35 процентнь) мяха, 60 ажахы (колхоз, совхозуудай 27 процентнь) һү үйлэдбэрилгээ нёдондонойхиһоо доошолуулаад байгаа гэжэ тоо бүридхэлгэ харуулна. Эндэ Түнхэнэй, Хэжэнгын, Бэшүүрэй, Хяагтын, Зэдын районуудай ажахынууд ниитын хэрэгтэ горитойгоор хубитаяа оруулха бээз гэжэ хүлеэхэмнай зүйтэй.

Байгша оной түрүүшын хахадта республика дотор 137 миллион үндэгэн худалдаанда гаргагдаа, нёдондонойхиһоо 10 миллион мөнсөгөрөөр үлүү байба. Хэрбээ нёдондо 251 миллион болгоһон һаа, мүнөө жэлэй дүүрэтэр 270 миллиондо хүргэхөөр хараалагдана.

Һүүлэй жэлнүүдтэ хүн зоной өөрыгөө эдеэ хоолоор хангаха хэрэгтэ хубиин, хамһабариин ажахынууд һайн үүргэ нүлөө үзүүлдэг боложо байна. Зургаан һарын туршада хүн зондо 24 мянган поршоонхо, 2324 тугал, 20491 хурьга, 684 мянган тахяагай дальбараа худалдагдаа, эдэ тоонууд нёдондоной хэмжээндэ орходоо һураггүй дээшээ, гэбэшье бүхы хүн зоной эрилтэнүүд бүрин дүүрэнээр хангагдаа гэхын аргагүй. Хяагтада, Баргажанда, Тарбагатайда поршоонхонуудые, Хэжэнгэдэ, Тарбагатайда тугалнуудые, Мухар-Шэбэртэ, Хурамхаанда, Бэшүүртэ болон Яруунада хурьгадые олоор худалдаһаниинь һайшаалтай, саашадаашье хүн зоной эрилтэ хангаха талаар тодорхой хүдэлмэри ябуулагдаха зэргэтэй.

Мүнөө зундаа хониной нооһо хайшалалга орой эхилээд, баһал сагай уларилһаа боложо, үнжэгайран алдаа. Хамта дээрээ ажахынуудта 1 миллион 288 мянган хонин хайшалагдаха байгаа. Зарим районуудта (Мухар-Шэбэртэ, Тарбагатайда) эртын хурьгадые хайшалжа, хуряажа байһан «сагаан алтандаа» нэмэри оруулаа. Хайшалагдаһан нооһоёо саг болзортонь һайн шанартайгаар тушааха хэрэгые үнжэгайруулангүй дүүргэхэ шухала. Саг хүлеэнэгүй, силос, сенаж даралга, ногоон гурил бэлэдхэлгэ эхилэнхэй, хэдэн хоногһоо таряа хуряалгамнай наярха... Бүхы юумэн саг болзортоо хэгдэхэдээ, урагшатай, ульгам байха бшуу.

Зунай намжар, баян дэлгэр сагта мал ажалай ашаг үрые дээшэлүүлхэ, хараалһан түсэб зорилгонуудаа бэелүүлжэ, республикынгаа, оронойнгоо социально-экономическа хүгжэлтэдэ хубитаяа оруулха арга боломжонууд бии, тэдэниие бүрин дүүрэнээр ашаглаха шухала.

КПСС-эй республиканска комитедэй 8-дахи пленум

ХУБИЛГАН ШЭНЭДХЭЛГЫЕ ЗАЛАН ШУУД БЭЕЛҮҮЛХЭ

КПСС-эй республиканска комитедэй нэгэдэхи секретарь Л. В. ПОТАПОВАЙ элидхэлһээ

Общестаын, совет хүн зоной айхабтар орёо хүндэ сагта ажаһууһан үедэ манай партиин XXVIII съезд боложо үнгэрбэ. Политическэ ехэ удха шанартай энэ үйлэ хэрэгые элдэб ондоо һанамжатайгаар угтаһанаа һанана ёһотойт. Дэбжэлтэ тээшэ оронойнмнай дабшахы хүгжэлтэдэ үндэһэн шухала шэнэ хубилалтануудай съезд болохо гээд нэгэ зарим хүнүүд угтаа. Хуушанайнгаа замда бусажа магадгүйбди, хубилган шэнэдхэлгын хуби заяанай түлөө һанаагаа зобоһоор нүгөөдэ заримашуул съездые угтаһан байна. Зүгөөр мүнөө боложо байгаа бүхы үйлэ хэрэгүүдтэ арадай хандасын гол үндэһэн юун байгааб гэхэдэ, парти дотор эхилһэн һайн һайхан хэрэгүүд улам түргэнөөр хүгжэжэ, орон дотор боложо байһан хубилалтануудай хүсэ ехэтэй түшэг тулгуури болохо гэһэн этигэл найдабари мүн болоно.

Съездэ бэлдэжэ байхадаа, КПСС-эй нэгэдэлые сахилга, ленинизмын үндэһэн үзэл бодолнуудта үнэн сэхэ байлга тухай хөөрэлдөөнэй гарахада, бидэ, Буряад ороной коммунистнууд хажуу тээһээ харагшадай үүргэ дүүргэхэ аргагүй байгаабди. Манай урдахи үеын хэдэн миллион коммунистнуудай тэмсэжэ олоһон үзэл бодолнуудай бузарлагдажа байхада, элдэб худал хонжоо гэмнэлгэнүүдтэ партиин ороод байхада, партияа аршалха, хамгаалха хэрэгэй гарахада, бидэ абяагүй һууха аргагүйбди. Тиимэһээ бидэ съездын урда тээ үнгэргэгдэһэн суглаанууд, конференцинүүд дээрэ өөһэдынгөө үгэ хэлэһэн байнабди. Тэрэмнай съезд дээрэ партиин саашанхи хуби заяае шиидхэлгэдэ ехэ

үүргэ дүүргээ. Мүнөө болоходо, урдаа байһан асуудалнуудые съезд шиидхээ, зарим бүлэгүүдэй партиие һандаргаха гэһэн ябуулганууд урагшагүйдөө гэжэ хэлэхэ ёһотойбди. Гэхэ зуура 1985 оной апрельһээ хойшо бидэнэй гаргаһан алдуунуудта, мүн хубилган шэнэдхэлгые дахажа ябаһан элдэб муу үзэгдэлнүүдтэ сэгнэлтэнүүд үгтэһэн байна.

Эдэ алдуунуудаа заһахын тула демократиин оршон байдалда бодомжотойгоор зүбшэн хэлсэгдэжэ, шухала документнүүд съезд дээрэ абтаа. Тэдэн соо манай ажабайдалай ойрын жэлнүүдтэ бэелүүлхэ зорилгонууд табигданхай.

Тэдэнэй дундаһаа «Энэрхы ёһото, демократическа социализм тээшэ» гэжэ КПСС-эй XXVIII съездын Программна мэдүүлгые түрүүшын һуурида табиха хэрэгтэй. Энэ мэдүүлгэ соо мүнөөнэй байдалда сэгнэлтэ үгтөө. Мүн ямар общество манда хэрэгтэйб гэжэ түгшүүрилтэй байдалһаа гараха талаар онсо яаралтай хэмжээнүүд хараалагдаа; хүнэй эрхэ сүлөөгэй ба һайнаар ажаһууха асуудалнуудые бэелүүлхэ замаар партиин зорилгонууд; аша үрэтэй экономикын түлөө, арадай бодото засагай мандахын, ороной аюулгүй байдалай, эрхэ сүлөөтэ республикануудай шэнэлэгдэһэн Союзай түлөө, шэнэлэгдэһэн партиин, обществодо тэрэнэй дүүргэдэг үүргые бэхижүүлхын, ажабайдалда демократи үргэдхэхын түлөө партиин зорилгонууд тус мэдүүлгэ соо найруулагдаа.

Парти доторой ажабайдалай хуули болохо КПСС-эй шэнэ Устав съезд дээрэ баталагдаһан байна. Баталагдан абтаһан съездын хэдэн резолюцинууд

теоретическэ ба практическа талаараа айхабтар шухала удхатай.

Эдэ шиидхэбэринүүдые юрэ тоолоходомнайшье, манай ажабайдалай амин шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ партиин съездын али бүхы талаһаань хараһан, бүтэмжэтэй хараа шэглэл баримталһые гэршэлнэ. Гадна мүнөө үеын хүгжэлтын үндэһэн шухала асуудалнуудаар КПСС-эй хараа шугамые элирхэйлхэ арга тодоор олгоно бшуу.

Партиин XXVIII съездын дүнгүүдые тобшохоноор согсолболнай, манай һанахада, иимэрхүү байна.

Нэгэдэхеэр. Ниитын ажабайдалай бүхы талануудые хубилган шэнэдхэхэ, демократи үргэдхэхэ замаа КПСС-эй үргэлжэлүүлхэ хүсэлтэй байһые съезд харуулаа.

Хоёрдохёор, партиин Соведүүдтэ хандасаяа үндэһөөрнь хубилгаха, тэдэнэй ажал ябуулгада оролсохогүй, Соведүүдэй хүл дээрээ гаралгадань али болохоор туһалха хүсэлыень элирхэйлээ.

Гурбадахяар, хүдөө нютагуудые хүгжөөхэ, эдеэ хоолой асуудал шиидхэхэ, шэнэ союзна хэлсээ баталха, хэрэглэмжын дэлгүүрэй байдалые һайжаруулха, экономическа хубилалтануудые эрид шанга болгохо, журам ба гурим шангадхаха — эдэ зорилгонуудта гол анхаралаа хандуулха гэжэ съезд нэгэн һанаалтайгаар тоолоно.

Дүрбэдэхеэр. Хүдэлмэришэдһөө, таряашадһаа ба интеллигенциһээ партийна комитедүүдэй таһаранги байдалые дабаха, ажалшэ коллективүүдтэй үдэр бүриин холбоо тогтоохо талаар партиин шиидэнги байһые съезд харуулаа. Энэнэй үндэһэн дээрэ общество дотор дүүргэдэг түрүү үүргэеэ дээшэлүүлжэ, хараалһан зорилгонуудаа бэелүүлгэдэ үшөө ехэ хубита оруулха гэжэ хэлэгдээ.

Табадахяар, ниитын-политическэ бусад хүдэлөөнүүдтэй, демократиин ба социализмын хараа бодол баримталһан бүхы бүлэгүүдтэй харилсахаар партиин бэлэн байһые съезд гэршэлээ. Гэхэ зуура партиин хүлисэл гүйхыень, үһөө нэхэбэри хэхыень эрилтэ табидаг, партиие гэмтэ ябуулгын эмхи гэжэ соносходог, тэрэниие политическэ тэмсэлһээ холодуулхые хүсэдэг хүнүүдтэ съезд шанга харюу үгэһэн байна.

Тиигэжэ КПСС-эй XXVIII съезд дээрэ партиие шэнэлхэ талаар горитой алхам хэгдээ, хубилган шэнэдхэлгын сагта ба зорилгонуудта харюусаһан шухала шиидхэбэринүүд абтаа.

Бидэ, Буряадай областной партийна организациин делегадууд баталагдан абтаһан олонхи шиидхэбэринүүдые дэмжээбди, эдэ шиидхэбэринүүдые республикымнай олонхи коммунистнууд дэмжэнэ гэжэ найданабди.

Мүнөөдэр энэ пленум дээрээ съездын удаадахи үедэ ябуулха партийна хүдэлмэриин түхэл янзанууд ба онол арганууд тухай зүбшэн хэлсэжэ, шиидхэбэри абаха ёһотойбди. Гадна съездын шиидхэбэринүүдые ойлгуулха ба дэлгэрүүлхэ талаар түрүүшын ээлжээнэй зорилгонуудые, съезд дээрэ абтаһан Программна мэдүүлгын болон КПСС-эй Уставай хэмжээн соо партийна ажабайдалда демократи үргэдхэхэ, бусад ябуулганууд тухайгаа мүнөө зүбшэн хэлсэхэ ёһотойбди.

Съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар түрүүшын ээлжээнэй хэмжээнүүдые абажа, энэ хэрэгые бодотоор эмхидхэлгэдэ гол анхаралаа хандуулха болонобди. Нэгэдэхеэр, КПСС-эй XXVIII съездын дүнгүүдые зүбшэн хэлсэхэ гуримые тодорхойлхо хэрэгтэй. Съездын документнүүдые парторганизаци бүхэн зүбшэн хэлсэжэ, тэдэниие коммунист бүхэн ойлгоһон байха ёһотой. Тиимэһээ КПСС-эй XXVIII съездын дүнгүүдые ба шиидхэбэринүүдһээнь гараһан зорилгонуудые партиин горкомуудай, райкомуудай пленумүүд, эхин организацинуудай суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэлгые түргөөр эмхидхэхэ зэргэтэйбди. Тэндэ эхилһэн хөөрэлдөөн эхин, городской ба районно парторганизацинуудта тоосоото-һунгалтын кампаниин үедэ үргэлжэлүүлэгдэхэ юм.

КПСС-эй шэнэ Уставай ёһоор, Соведүүдтэ, профсоюзай, комсомолой болон ниитын ба гүрэнэй бусад эмхинүүдтэ хүдэлдэг коммунистнуудай, партийна бүлэгүүдэй дунда партийна комитедүүд энэ хүдэлмэри эмхидхэхэ ёһотой. Съездын шиидхэбэринүүдые бүхы коммунистнуудта хүргэжэ, тэдэниие коллективүүдэй бодото зорилгонуудтай тааралдуулжа, партимнай хубилган шэнэдхэлгын эгээл шухала шатада оробо гээшэ гэжэ хүнүүдэй ойлгоходонь туһалха тон шухала.

Манай һанахада, тоосоото-һунгалтын кампаниин эхилхын урда тээ мүнөө хүдэлжэ байгаа партийна комитедүүдэй байгуулалтые хубилгажа, мүнөөнэй эрхэ байдалда бүтээсэтэйгээр хүдэлжэ шадаха подраз-

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

Совет Социалис Республиканuудай Союзай Президентын Указ

СОЮЗНА ШЭНЭ ДОГОВОРТО БЭЛДЭЛГЫН ҮЕДЭ ФИНАНСОВО-УРЬҺАЛАМЖЫН АСУУДАЛНУУДААР СОЮЗНА БА РЕСПУБЛИКАНСКА ЗУРГААНУУДАЙ ХАРИЛСАЛГА ТУХАЙ

Дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролго, союзна республиканuудай бэеэ даанги байдалые бэхижүүлгэ ба хүгжөөлгэ хадаа оронoй финансова болон урьһаламжын-мүнгэнэй ха...нүүдые залан шууд хубилган шэнэдхэхэ гэжэ хараална. Финансова ба банковска байгуулалтые хубилган шэнэдхэхэ талаар союзна зарим республикануудта зохихо хэмжээнүүд абтажа байнхай. Гүрэнэй тусхайлагдамал банкнуудай эмхи зургаануудые коммерческэ банкнууд болгон хубилгаха хүдэлмэри эхилэгдээ, гүрэнэй банкнуудай үүргэ дээшэлүүлэгдэнэ, бэеэ даанги байдалынь бэхижүүлэгдэнэ, харюусалгань шангадхагдана. Эдэ бүгэдэ мүнөө боложо байһан хэрэгүүдые харуулна.

ССР Союзай хэмжээн соо тогтоһон экономическа холбоо барисаа, харилсаануудые, мүн бүхы оронoй болон тэрэнэй эрхэтэдэй удаан болзорой хүсэл эрмэлзэлнүүдые һайнаар хараадаа абангүйгөөр республиканска ба союзна органууд зарим шиидхэбэринүүдые абана гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Муу үзэгдэлнүүдые зайсуулхын, хойшолуулашагүй зорилгонуудые шиидхэлгэдэ хүсэнүүдые нэгэдүүлхын, ниитэ союзна дэлгүүр байгуулхын тула СССР-эй финансово-урьһаламжын харилсаануудые эмхидхэлгэдэ ниитэ нэгэн гуримуудые ба арганууды бии болгожо, тэдэниие союзна договорто бэлдэлгын үедэ хэрэглэхэ хэрэгтэй. Эдэ бүгэдэ зорилгонуудаар **иигэжэ тогтоонob:**

1. Союзна шэнэ договорой зүйлнүүд болохо финансово-урьһаламжын болон экономическа бусад асуудалнуудые союзна республикануудтай сүг СССР-эй Министрнүүдэй Совет гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ ёһотой.

Союзна шэнэ договор баталан абтэраа, мүнөө хүсэндөө байгаа финансова ба банковска байгуулалтые һандаргаха хуули ёһоной актнуудые баталхаяа, хэрэглэхэеэ бү яарагты гэжэ союзна республикануудай Верховно Соведүүдтэ зууршалха.

2. Союзна договор баталан абаха үе хүрэтэр урьһаламжын-мүнгэнэй ниитэ политика зохёохын ба банковска байгуулалтые хамта хүтэлбэрилхын тулада СССР-эй Гүрэнэй банкын совет эмхидхэжэ, бүридэлдэнь СССР-эй Госбанкын правлениин түрүүлэгшые болон союзна республикануудай Гүрэнэй банкнуудай хүтэлбэрилэгшэдые оруулха. Энэ хүдэлмэридөө союзна республиканuудай бэеэ даанги байдалай хүсэл эрмэлзэлнүүдые, СССР-эй Гүрэнэй банкын байгуулалтын нэгэдэлые хангаха хараа шугамтай байха зэргэтэй.

СССР-эй Гүрэнэй банк тухай Хуулиин проекттэй зэргэ тус соведэй харюусалга тухай асуудал хаража үзэхыень СССР-эй Верховно Соведтэ дурадхаха.

Мүнөө хүсэндөө байһан хуули ёһоной тогтооһон СССР-эй банкнуудай урьһаламжа үгэхэ ба тоосоонуудые хэхэ гурим союзна шэнэ хэлсээ баталан абатараа үлөөхэ.

3. Социально-экономическа муу хойшолонгуудта союзна республикануудай Верховно Соведүүдэй анхарал хандуулнаб. Нэгэ хизаар дайдада эрьесэтэй байха республиканска мүнгэн гаргагдахадаа, оронoй ниитэ нэгэн мүнгэнэй системэ һандаргагдажа болохо. Оронoй финанснуудые элүүржүүлхын тулада союзна бүхы республикануудай хамтын хүсэлэл оролдолго, мүнгэнэй болон финансово-бюджетнэ политикые эдэбхитэйгээр, нэгэ һаналтайгаар ябуулха хэрэгтэй.

1991 оной ба саашанхи жэлнүүдэй бюджедүүдые зохёон табихадаа, тэрэнэй айхабтар ехэ тэнсүүритэй байхынь түлөө оролдохо, налог татаха тухай шэнэ хуули наринаар баримталха гэжэ союзна республикануудай Верховно Соведүүдтэ дурадханаб.

Совет Социалис Республиканuудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.

1990 оной июлиин 29.

...ин районой «Первомайский» совхозой Воз... һү һаалиин фермэдэ Екатерина Дмит... ...лковникова гушаад жэлэй туршада һаа... ...мжалтатайгаар хүдэлнэ. Дүй дүршэл ...ухэрнай үбэлэй юһэн һарын туршада ... байһан үнеэн бүриһөө дунда зэргээр ...им һү һаажа амжаһан байна.

...РЭ: Е. Д. Шелковниковас харанат.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

ХАРААЛҺАНАА БЭЕЛҮҮЛНЭ

«Георгиевский» совхоз һүүлэй жэлнүүдтэ һү һаалиингаа малай тэжээлэй шанарта, үүлтэр һайжаруулгада анхарал ехээр хандуулна. Малшад, һаалишад, тэжээл үйлэдбэрилдэг цехэй хүдэлмэришэд ажалайнгаа дүнгөөр түлбэриеэ абадаг болоходоо, бэедээ эрилтэ ехэтэйгээр хандана. Мүнөө жэлэй үбэлжэлгын дүнгөөр һаамхай үнеэн бүхэнһөө дунда зэргээр 2010 килограмм һүн абтаа. Харин нёдондохи үбэлжэлгын үедэ оройдоол 1494 килограмм һүн абтаһан байха юм.

Совхоз гүрэндэ һү худалдаха, сагаан эдеэ үйлэдбэрилхэ хахад жэлэйнгээ түсэбые болзорһоо урид дүүргэбэ. Энэнь ехэ амжалта гээшэ. Ажахын малшад энэ амжалтаяа бүри арьбадхан, жэлэйнгээ түсэб болзорһоонь урид дүүргэхын тула бүхы хүсөө гаргана.

Совхозой түрүү һаалишан Мария Батуевна Ширапова энэ жэлэй 6 һара соо үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 2488 килограмм һү һааһан. Мүнөө Амгалантын фермын һаамхай үнеэн бүхэнһөө дунда зэргээр 10 килограмм һүн һаагдана.

Бороогой һүүлээр зунай бэлшээринүүд гансата һайжарба. Мүн һү һаалишье нэмэбэ.

Б. БАЯСХАЛАНОВ.

Хоринн район.

Тэжээл бэлэдхэлгэ — бүгэдын хэрэг

БЭРХЭТЭЙШЭГ ЛЭ ХАШ

Үбэлжэлгын үедэ адууһа малдаа бардам хүрэхөөр үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ гээшэ мүнөө жэлэй эрхэ байдалда илангаяа шухалада тоологдохо ёһотой. Юуб гэхэдэ, республика доторнай һая наашадаашье ороогүй хура бороо июнь һарын һүүл багаар, мүн июль һарын зарим үдэрнүүдтэ элбэгээр ороһон байна. Сабшаланһаа гадуур добо доошо газарайшье ногоон һүүлэй үедэ һайжаржа эхилэнхэй. Тиимэһээ энэ ургаа болоһон ургасаяа һогооборишье үлөөнгүйгөөр, шэмэтэй шанартай байха зандань хуряаха хэрэгтэ һайнаар заһабарилагдаһан машина, техникын, мүн бусадшье түхеэрэлгын онсо һуури эзэлхэ байһаниинь эли.

Энэ жэлэй тэжээл бэлэдхэлгэ, ургаса хуряалга адли зэргэшэхэнь гээшэл хаш. Мүнөө болотор үбһэндөө ороогүй байһан ажахынууд эдэ бүгэдые хараада абаха ёһотой болоно бшуу. Тиимэһээ саг соотоо заһабарилагдаагүй техникэ, машинын эдэ шухала кампанинуудай үедэ бүри ехэ бэрхэшээл ушаруулхань магадгүй. Энэ талаар колхоз, совхозууд, гүрэнэй хүдөө ажахын бусад предприятинууд тодорхой хэмжээнүүдые яаралтай абаха ушартай гээшэ.

Мухар-Шэбэрэй районой тэжээл бэлэдхэхэ, ургаса хуряаха техникын байдалыень мүнөө хайшааб гээд һонирхоод үзэбэл, тиимэ урмашамаар юумэн үгы. Июлиин нэгэнэй байдалаар ажахынуудта бии байһан ороонһоной 301 комбайнай 105-нь, 283 косилкын 147-нь бэлэн гэһэн тоотой. Тэжээл бэлэдхэхэ бэшэ техникэнь баһал иимэрхүү байдалтай юм байна.

Районой бэшэ ажахынууд соонһоо «Эрдэм», Суулгын совхозуудай байдалынь нэгэ бага дээрэшэг гэхэ гү, али эдэ совхозуудай хахадһаа олонхи техникэнь заһабарилагдажа дүүргэгдэнхэй. Колхозуудай дундаһаа абаад харабал, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ороонһоной 26 комбайнай 25-нь, «Искра» колхозой 27-ной 20-нь бэлэн болгогдоһон байха юм. Эдэ хоёр ажахын тракторна косилкануудынь бултадаа заһабарилагданхай. «Коммунизм» колхозой тэжээл бэлэдхэгшэд энэ харюусалгатай хаһадаа яһала һайн бэлэдхэлтэй хүрэжэ ерээ. Эндэхи механизаторнууд эршэмтэй онол аргаар хүдэлхэдөө, бүхы байһан техникэ, машинаяа июль һара соо заһабарилжа дүүргэһэн байна.

Бэшэ колхоз, совхозуудта үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ техникые бэлэн болгохо ажал хүдэлмэри ехэ унжэгайршанхай. Жэшээлхэдэ, «Одон» совхозой 19 косилкын оройдоол юһэниинь, 27 комбайнай нэгэниинь бэлэн гэһэн тоотой. «Знамя Ленина» колхоздо байдалынь баһал адлирхуу. Эндэ бии байһан 32 косилкын оройдоол гурбаниинь заһабарилагдаһан байна.

Иимэ байдалаа ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд элдэбын шалтагаанһаа болоо гэжэ сагааруулхые оролдодогынь буруул даа. Запчастиин дуталдаһан дээрэһээ боложошье магадгүй. Зүгөөр «Авангард» совхозойхид энэ жэлэй үнгэрһэн зургаан һарын хугасаа соо үбһэ суглуулжа, тюк болгон багсалдаг ори гангса пресстээ запчасть олохоор байгаа бэшэ юм гү? Энэ байдал юу гэршэлнэб гэхэдэ, үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ техникэ заһабарилха хэрэгтэ анхаралай һуладаһаниинь элирбэ гээшэ.

Мүнөө болотор техникэ, машинаяа бэлэн үшөө болгоогүй байһан колхоз, совхозуудай үбһэ тэжээл нөөсэлэлгээ унжэгайруулхань элитэ болоод байна. «Зундаа — шаргаяа, үбэлдөө тэргэеэ бэлдэ» гэһэн ород арадай оньһон үгын удхые эндэ тайлбарилаадшье яалай даа.

Д. ДОНДОКОВ,
манай корр.

ТҮРҮҮШЫН ГЕКТАРНУУД

«Итанцинский» колхозой Коменскын отделениин тэжээл бэлэдхэгшэд июлиин 18-һаа үбһэндөө оробо. Ажахын дүй дүршэлөөр баян механизаторнууд Николай Васильевич Усольцев, Борис Леонидович Потехин гэгшэдэй даадаг үбһэшэдэй звенонууд түрүүлэн Долина гэжэ нэршэһэн нуга сабшалангай ногооень унагаажа захалаа. Эдэ хоёрнай түрүүшынгээ жэлдэ хүдэлжэ ябаһан бэшэ хадаа энэ харюусалгатай хаһадаа эртүүр бэлдэһэн байха юм.

— Мүнөө жэлдэ ногоон ехэл муу. Нёдондонойхидоо хүрэхэгүй байна. Хабар хүйтөөр ерэжэ, бүхэли зундаа ган гасуурай болоһон дээрэһээнь ургасамнай бирагүйл даа. Сагнайшье ошоо. Хүлеэжэ байха бэшэ хадаа үбһэндөө орободи,— гэжэ звенонуудые даагшанар хэлээ һэн.

Н. СОДНОМОВ,
манай штатнабэшэ корр.

Прибайкалиин район.

ХУБИЛГАН ШЭНЭДХЭЛГЫЕ ЗАЛАН ШУУД БЭЕЛҮҮЛ[...]

[Түгэсхэл. Эхниинь 1-дэхи нюурта].

делегинүүдые байгуулаад, партийна бюджэдээ арга боломжонуудтай тааралдуулжа, штадуудыень буридхүүлхэ хэрэгтэй. Коммунистнуудай hанамжые наринаар шэнжэлээд, энэ хүдэлмэриие эхин парторганизацинуудhаа, парткомуудhаа эхилээд, КПСС-эй обком хүрэтэр хэхэ хэрэгтэй гэжэ hанамжалнабди. Энэ hанамжые зохихоор ойлгохынгоо тулада обкомой бюрогой дурадхалнуудые, мүнгэнэйнгөө арга боломжонуудые та бүгэдэдэ дуулгаха гэжэ хүсэнэбди.

Областной партийна организациин 1990 оной бюджет 5,4 миллион түхэриг олзо оруулхо, 9,3 миллион түхэриг гаргашатай байхаар тогтоогдоhон юм. Тиихэ зуураа бидэ 3,8 миллион түхэриг тэдхэмжэ абанабди. КПСС-эй ЦК-гай Уставай ёhоор, байгша оной хоёрдохи хахад жэлдэ партиин гэшүүдэй түлбэри 800 мянган түхэригөөр хорохоор хараалагдана. Тиихэдэ түрүүшын хахад жэлдэ 20 мянган түхэриг гэшүүнэй түлбэри [illegible]. hүүлэй үедэ гэшүүнэй түлбэри оруулаагүй ушарнууд олошорно. Октябрьска районда 20 парторганизаци, Ивалгын районда —10, Прибайкалиада —10, Зэдэдэ —9 парторганизаци гэшүүнэй түлбэриин талаар тоосоогүй байна.

Тиин жэлэй hүүл багта партийна бюджэднай 4,6 миллион түхэригөөр дутагдаха байна.

Улаан-Үдын городской партийна организациин коммунистнууд нэгэдэмэл пленум эмхидхэжэ, партиин горкомые болиулха гэжэ шиидхэжэ байна. Городской парторганизацинуудай ябуулгые залан хүтэлбэрилхэ хэрэгэй бии байhые хараадаа абажа, КПСС-эй обкомой үзэл сурталай, эмхидхэлэй-партийна хүдэлмэриин [illegible] зохихо секторнуудые бии болгохоор [illegible]. Эхин парторганизацинуудай секретарьнарай совет гү, али ондоо орган иимэ [illegible] байгуулха хэрэгтэй юм. Тэдэнэй хүдэлмэридэ hалхабынь КПСС-эй обкомой нэгэ секретарьта даалгагдаха.

Ерээдүйн партийна комитедүүдэй байгуулалта тухай КПСС-эй горкомууд ба райкомууд өөhэдынгөө дурадхалнуудые мүнөө оруулжа, тэдэнээ хамгаалха ёhотой. [illegible] Партийна комитедүүдэй буридхэлдэ ажахын захиргаанай [illegible] байха ёhогүй. Тэдэнэй орондо мэдээсэлгын-шэнжэлэлгын, туhаламжын — социологическа [illegible] подразделенинүүдые эмхидхэхэ зэргэтэй. Шэнэ эрхэ байдалда партиин доторой ажабайдалые [illegible] байгуулалтанууд байха ёhотой. Мүнөө партийна комитедүүдэй аппарадай үүргэ ондоо болохо. [illegible] Тэрэнэй ажал ябуулга [illegible] партийна органой эрилтэнүүдтэ таарууламжатай байха юм. Тиихэ зуураа КПСС-эй горкомуудай ба райкомуудай аппарат хороохо, 10—12 харюусалгата хүдэлмэрилэгшэ үлэхэ, Улаан-Үдэ хотын райкомуудта 13—14 хүн үлэхэ, үсөөн коммунистнуудтай райкомуудай аппарадта 7—9 хүн [illegible] байжа, КПСС-эй горкомуудта ба райкомуудта социально-экономическа асуудалнуудаар хүдэлдэг секретарьнарай тушаал үгы хэгдэхэ юм.

КПСС-эй республиканска комитедэй байгуулалтада хубилалтанууд болохо. Эмхидхэлэй-партийна ба кадрова хүдэлмэриин, үзэл сурталай хүдэлмэриин, социально-экономическа шэнжэлэлгын ба уридшалан тухайлалгын талаар, агропромышленна комплексын [illegible] Тэдэнэй хүдэлмэриие КПСС-эй обкомой дүрбэн секретарь хүтэлбэрилхэ. Эдэ комиссинүүдэй эрилтэ хэрэглэмжэдэ уламжалан, КПСС-эй обкомой аппарат [illegible]

Партийна хүнүүдэй [illegible]

Эхин парторганизацинуудай энэ үүргэ, тэрэнэй эрхэ КПСС-эй Устав соо хүсэд дүүрэн хараалагданхай. Областной партийна организацида 1442 партийна бүлэг, 1055 цехэй, 1563 эхин парторганизаци тоологдоно, 55 мянга шахуу коммунист бүридэлдэнь ороно. [illegible]

хүсэн гэшэ. Тэрэнэй бүхы хүсэ шадалые хэрэглэхэ шухала. Сэхээнь хэлэхэдэ, эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлдэг парторганизацинууд манда үсөөн бэшэ. Жэшээлхэ нэрлэбэл, ЛВРЗ-гэй, нарин сэмбын комбинадай, БМДК-гай, «Электромашина» заводой, «Туяана» нэгэдэлэй, Зэдын районой Д. Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой, Хориин районой «Георгиевский» совхозой, Тарбагатайн районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой болон бусадай парторганизацинууд болоно.

Гэхэ зуура ниитын ажал ябуулгада эдэбхигүй, партийна организацинуудай туhаламжын ашаар өөрынгөө бодолнуудые [illegible] боломжонуудые олоогүй коммунистнууд мүн [illegible]. Энээниие [illegible] ушар [illegible] партиин [illegible] мүнөө жэлэй [illegible] 469 хүн [illegible] гаража ошоо. [illegible] үйлэдбэриин парторганизаци[illegible], [illegible] комбинадта —31, «Бурятфермаш» заводто —23, [illegible] «БАМтоннельстрой» управленидэ — 25 хүн [illegible]. Гаража [illegible] шалтагаан [illegible]. Нүгөө [illegible] хэрэг [illegible] ошоhон [illegible] хоёр ху[illegible] болоно. [illegible] зобоно. [illegible] холбоотой [illegible] талаар ха[illegible] организациин [illegible] хэл[illegible] партийна эр[illegible] талаар бэ[illegible]ые ха[illegible]

[illegible] хахадта 409 хүн КПСС-эй гэшүүн[illegible] үнгэрэгшэ [illegible] 2 дахин [illegible] Железнодорожно, [illegible] бусад [illegible] КПСС-эй [illegible] доошолоо. [illegible] кандидадуу[illegible] бүр бай[illegible] хүн абтаа [illegible] оройдоол 177 [illegible] шалтагаа[illegible] болохоор юм [illegible] гэбэл, [illegible] иимэ бай[illegible]hээ гар[illegible] Тарбагатайн, [illegible] урданайн[illegible] [illegible]адахагүй[illegible] абалгаа [illegible] шадаhан [illegible]

Партийна эхин организацинууд [illegible] хүндэтэй, [illegible] коллективые [illegible] ёhотой. [illegible] тиимэ хүнүүдые бэдэржэ олохо, дэмжэхэ, гамнаха [illegible] партийна ор[illegible] уламжын [illegible] үедэ пар[illegible] секретариин [illegible] соо то[illegible]

Уставтай зохилдуулан, партиин районно, городской болон республиканска комитедүүдэй секретарьнар партийна эхин организацинуудта [illegible]

КПСС-эй V Пленумэй тогтоолтой зохилдуулан, август-октябрь hарануудта партийна группануудта, цехүүд болон партиин эхин организацинуудта тоосоон ба hүнгалтанууд үнгэрхэ. Кадрнуудтай ябуулдаг хүдэлмэриин [illegible] саар[illegible], [illegible] номенклатурын [illegible] партиин [illegible] байна. Мүнөө үедэ кадрова асуудалнуудаар [illegible] коммунистнууд болон партиин эхин организацинуудай hанамж[illegible] КПСС-эй [illegible] ажахын, [illegible] тус [illegible] коммунист[illegible] эрхэ [illegible] ябуул[illegible] түхэл [illegible] бидэ [illegible] ёhо[illegible]

Имагтал энэ жэлэй эхинhээ партиин обкомдо, горкомууд, райкомууд 51 хүн, тэрэ тоодо партийна комитедүүдэй 22 секретарь [illegible]. Тэдэнэй [illegible] совет болон [illegible] оро[illegible], [illegible] горрай[illegible] 12 түрүүлэг[illegible] hэл[illegible]

hүүлэй үедэ партиин, дайн ба ажалай ветерануудтай, эрдэм ухаанай интеллигенциин, зохёохы холбоонуудай [illegible], олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй [illegible] КПСС-эй обкомой бюрогой гэшүүд [illegible] асуудалнуудые [illegible] тог[illegible] хани [illegible] болоо.

[illegible] суулганууд [illegible] комитедүүдтэ [illegible] өөрынгөө [illegible] шэглэлые, [illegible] общест[illegible] [illegible]жэнүүд[illegible] үргэ[illegible] ёhотой.

КПСС-эй обкомой [illegible] гэшүүдэй [illegible] кандидадуу-дай дүй дүршэл, эрдэм мэдэсые өөрынгөө хүдэлмэридэ бидэ хүсэд хэрэглэнэгүйбди. Энэ заал соо мүнөөдэр hуугшадай горитой хубинь партиин областной комитедэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэдэ тон эдэбхитэйгээр хабааданагүй. Энэ хүсэн тоосоото hунгалтын конференциин хоёрдохи шатые бэлдэлгэ болон үнгэргэлгэдэ түгэс ашаглагдаха ёhотой.

Ажабайдалhаа гээгдэхэгүйн тула хүдэлмэриингөө түхэл янза, онол арганууде хубилгаха уялгатайбди. Партиин обкомой бюрогой нүүдэл заседанинууд, хубиин асуудалаар нютаг нютагта хүнүүдые хүлеэн абалга үнгэргэгдэдэг болонхой. Баталагдаhан шиидхэбэринүүдэй гүйсэдхэлгые хинаха ябадалые hайжаруулха, КПСС-эй XXVIII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлгээр хараалагдаhан хэмжээ ябуулганүүдые дүүргэхэ талаар ехэ юумэ хэхэ шухала.

Республиканска парторганизацида шэнэ орган — шалгалтын комисси байгуулха хэрэгтэй. Партийна дээдэ шатада иимэ орган — ЦКК бүридүүлэгдэнхэй.

Зүбшэн хэлсэhэнэй hүүлээр энэ асуудалые hайнаар бэлдэхэ ябадалые хангаха түрүү[illegible]ринүүдые мүнөө КПСС-эй республиканска комитедэй пленум дээрэ абаад, тоосоон ба hунгалтын үедэ тэдэниие бэелүүлхэ хэрэгтэй.

Мүнөөнэй эрхэ байдалда тоосоото-hунгалтын конференцинүүдэй үнгэргэлгын болзорые наашань болгохоор байна.

Республиканска тоосоото-hунгалтын конференциие ноябриин 17-до үнгэргэжэ болохо гэжэ hанагдана. Энээнhээ уламжалан, районуудта болон партийна эхин организацинуудта тоосоон ба hунгалтын болзорнууд дүтэлүүлэгдэхэ ёhотой. Энээн тухай hанамжаа хэлэхыетнай гуйнаб.

Партиин үзэл сурталай хүдэлмэриин мүнөө үеын байдалай талаар КПСС-эй XXVIII съезд дээрэ эгээл ехэ шүүмжэлэл хэгдэбэ хаш.

Мүнөө үеын бэрхэшээлнүүдэй шалтагаан гэбэл, марксистско-ленинскэ теориие зохёохы ёhоор хүгжөөлгые хэрэгсээгээгүй ябадалhаа, тэрэнэй үндэhэн шухала хараа бодолнуудые урданай хуушарhан янзаар тайлбарилгаhаа эхитэй бшуу.

Марксын, Энгельсэй, Ленинэй сургаал hургаалые мүнөө үеын эрилтэнүүдтэй зохилдуулhанай, шэнжэлэн тодорхойлhоной үндэhөөр политикая бэелүүлдэг, социалис hунган шэлэлгын болон коммунис ерээдүйн парти болгожо, КПСС-ые шэнэлхэ тухай XXVIII съездын тобшололые бидэ, Буряад ороной коммунистнууд сүм дэмжэнэбди. Баалалта-албадалгын хазагайралтануудтай хахасахада, ажал ябуулгадань урдань заншалта байhан олохон үүргэнүүдhээ арсахадаа, теоридо, үзэл сурталда парти түрүүшын ээлжээнэй анхарал хандуулха ёhотой.

Мүнөө үеын партийна хүдэлмэриин хараа шугамай ёhоор, коммунист бүхэн үзэл сурталай тэмсэлшэ болохо ёhотой. Партийна организаци бүхэндэ үзэл сурталай талаар дээгүүрхи шатада найдаад hууха заншалда эсэс табиха, үзэл сурталай хүдэлмэриие партийна ямаршье комитедэй, партийна ямаршье организациин гол үүргэ болгохо саг ерээ.

Эдэ бүгэдэ республика дотор ябуулагдадаг үзэл сурталай хүдэлмэриин түхэл янза, онол арганууде үндэhөөрнь хубилгаха эрилтэ бидэнэй урда табина.

Горкомууд, райкомууд, hуралсалай эмхи зургаануудай партийна эхин организацинууд демократи үргэдхэлгэтэй, обществодо энэрхы ёhото гурим нэбтэрүүлгэтэй зохилдуулан, эдиршүүлэй, залуу үетэнэй эрхэтэнэй, hэшхэл бодолой, бэеын тамирай хүмүүжүүлгые хубилгаха талаар эгээл ехэ оролдолго гаргаха уялгатай. Эрдэм ухаанай интеллигенцитэй ябуулдаг хүдэлмэриие горитойгоор нарижуулан hайжаруулха шухала. Республикын эрдэм ухаанай хүсэ шадалые ажахын, социальна, политическэ хүмүүжүүлгын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ бодотоор хабаадуулха хэрэгтэй. Манай эрдэм-шэнжэлгын эмхи зургаануудта ажахын хэлсээнэй гол ёhонуудта түшэглэдэг, ажалша томо коллективүүдтэй, министерствэнүүдтэй, болон албан зургаануудтай баталагдадаг захилнуудай системые эрдэмтэдтэй хамта hайса бодомжолон, түсэблэхэ хэрэгтэй.

КПСС-эй областной комитет, партиин райкомууд нацинууд хоорондын харилсаануудай хүгжэлтые эрдэмэй ёhоор шэнжэлэн тодорхойлхо, саашадаа ямар шэглэлээр ошохыень багсаамжалха ёhотой.

1. Энээнhээ уламжалан, республикын бээс даанхай байдал тухай хуулиие бэлдэхэ болон тэрэниие ниитын-политическэ талаар шэнжэлэн шалгаха зорилготой партийна организацинуудай ажал ябуулга айхабтар шухала болоно. Энэ талаар коммунистнууд эдэбхи үүсхэл гаргаха уялгатай, республикын Верховно Соведтэхи партийна фракци хуули дурадхаха өөрынгөө эрхые гүйсэд хэрэглэхэ ёhотой. Национальна асуудалаар бодолог үгэ буляалдаануудые бидэ өөрынгөө гарта абаха уялгатайбди. Нацинууд хоорондын болон нютагууд хоорондын харилсаануудай асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхын тула партийна болон олон хэhэгтэй хэблэлдэ бүхы арга боломжонуудые олгохо шухала. Ажалша коллективүүдтэ болодог суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэhэнэй ашаар олониитын hанамжа бодолые бүридүүлхэ, нацинууд хоорондын харилсаае шахардуу болгодог баталамжануудай буруугэ элирүүлхэ, интернационализмын, арадуудай хани барисаанай, национальна соёлнуудые, хэлэнүүдые хүндэлхэ гэhэн хараа бодолнуудые гүнзэгырүүлхэ, олоной дунда дэлгэрүүлхэ.

1937 оной хилэнүүдые hэргээхэ, Буряад-Монголой АССР гэhэн нэрыень бусааха тухай эрдэмтэдhээ, Буряад орондо ажаhуудаг зарим хүнүүдhээ ородог дурадхалнуудые хаража үзэхэ шухала.

Буряад ороной газар дээрэ ажаhуудаг бусадшье үндэhэ яhатаниие бидэ мартаха ёhо гүйбди. Жэшээнь, хэр угhаа манай республикада ажаhуудаг шэмээшэгүүдэй, хасагуудай ород зоной, бусад бүлэгүүдэй онсо өөрсэ соёлынь юундэшьеб мартагдаад байна бшуу.

Бага арадуудай ажабайдал тушаа асуудал мүнөө үедэ тон хурса болонхой. Партийна органууд тэрээндэ анхаралаа ехээр хандуулха уялгатай.

КПСС-эй обком, райкомууд тохёолдоhон эрхэ байдалые анхаралтайгаар шэнжэлэн тодорхойлжо, үндэhэн хубилалта түйлаха талаар бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэ ёhотой.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй обществодо дүүргэдэг үүргэ, ээлдэг hуури тухай асуудалые съезд зүбшэн хэлсээ. Ниитын бодолые hэргээхэ, демократи болон олондо мэдээсэхэ ябадалые хүгжөөхэ, дутагдалнуудые шүүмжэлхэ хэрэгтэ эдэ хэрэгсэлнүүдэй юунтэйшье жэшээлэшэгүй нүлөө үзүүлhэниинь дамжаггүй. Гэбэшье манай газетэнүүд, журналнууд, теле болон радио-дамжуулганууд олохон коммунистнуудай сэдьхэлые хүсэд үшөөл хангана гүй.

Мүнөө үедэ КПСС-эй амар бэшэ байдалда ороод байхада, партиие, коммунис сургаал hургаалые, социалис байгуулалтые хамгаалгада шэглүүлэгдэhэн абьяас бэлигтэй, хурса халуун үгэ хэлэлгэ, материалнуудые манай партийна журналистнуудhаа коммунистнууд хүлеэхэ эрхэтэй. Теэд иимэ жэшээнүүдэй манай газетэнүүдэй нюурнуудта, телевидени болон радиодо тон үсөөн байhаниинь голхоролтой.

Эрид хурса, залан сэхэ, үнэн шударгы шүүмжэлэл манда хэрэгтэй. Тэрээнhээшье, ажабайдалай үнэн зүб байдалhаашье, бидэ арсахагүйбди. Гэбэшье али бүхы арсаhан, буруушааhан, партиие, ороноо өөрынгөө арадые доромжолон муушаhан ябадалтай, савшадаа эбсэжэ болохогүй.

Партийна хэблэлые эмхидхэлэй талаар бүридүүлхэ эрилтэ ажабайдал табина. Партийна комитедүүдэй орган байха, газетэнүүдые байгуулха хэрэгтэй. Бидэндэ ёhотой партийна олон түмэнэй түлөө тэмсэлдэ партийна комитедүүдэй эдэбхитэй туhалагшань, найдамтай түшэг тулгууринь болохо хэблэл хэрэгтэй.

Партийна хүдэлмэриие хубилган шэнэдхэлгын, партида демократи үргэдхэлгын дүй дүршэл республиканска газетэнүүдтэ суглуулагдаха ёhотой. Энээн тушаа ходо бэшэхэ, дүй дүршэлыень олоной дунда дэлгэрүүлхэ шухала. Энээндэ зорюулагдаhан тусхай ниитэ гаршаг газетэнүүдтэ бии болгохо байгаа.

Партийна хэблэл хадаа партийна бюджедые нэмээхэ зорилготойгоор партийна организацинуудай бэелүүлдэг, ашаг олзо олохо ажал ябуулгын үндэhэ hууринь болохо ёhотой. Манда байhан үндэhэ hуури дээрэ редакционно-хэблэлэй концерн, элдэб харилсаа холбоо хангадаг эмхинүүдые байгуулха тухай hанамжалха шухала. Юрэнхыдөө, энэ ажал ябуулга бүхы партийна шатануудта уялгата, заншалта болохо зэргэтэй. Тиихэдэ ашаг олзо олохо ажал ябуулгые политическэ зорилгонуудые шиидхэлгэтэй зохилдуулан, тэрээндэ хохидол хүргэнгүйгөөр, бэелүүлхэ хэрэгтэй.

Олон партитай политическэ байгуулалтын эрхэ байдалда областной партийна организациин эмхидхэлэй болон политическэ үүргэнүүдыень ямар ушарта амжалтатайгаар дүүргэдэхэб гэбэл, политическэ бусад хүсэнүүдтэй харилсаха асуудалые зүбөөр шиидхэжэ шадаха ёhотойбди.

Нэн түрүүн Соведүүдтэй харилсаанууд тухай. Партиин болон Соведүүдэй хоорондо зүришэлдөөн бии боложо байна гэhэн hанаашалга хуурмаг байна. Бидэ бүхы шатын Соведүүдтэ хуули гаргаха эрхэтэйбди, тэндэ олонхиин дуутайбди, тиимэhээ ниитын ажабайдалда демократи үргэдхэлгын талаар Соведүүд гол шухала үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй гэжэ hанамжалнабди.

1991 оной январь hараhаа нютагай өөhэдөө өөhэдыгөө хүтэлбэрилгэ тухай, нютагай ажахы эрхилэлгэ тухай хуули дүүрэн хүсэндөө орохоёо байна. Тэрээнтэй зохилдуулан, Соведүүдэй hууринь үндэhөөрөө хубилхань гээшэ. Тэдэнэй мэдэлдэ материальна, мүнгэн hангай бүхы өөрынь нөөсэнүүд байха, тиимэhээ хэн, юунэй түлөө хубиин харюусалгатайб гэжэ лаб тодорхойлхо хэрэгтэй. Районуудай, тосхон hууринуудай олон тоото асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, нэмэлтэ ямаршье заабаринуудые хүлеэнгүйгөөр, Соведүүдэй бодотоор оролсохын тула партийна организацинууд өөрынгөө талаhаа нүлөө үзүүлхэ уялгатай. Харин мүнөө дээрээ тэдэнэй талаhаа эдэбхи үүсхэл ёhоор гаргагданагүй.

Арадай засагай шэнэ зургаануудай тогтонижолгые бидэ дэмжэхэ ёhотойбди. Гэхэтэй хамта тэдэнэй эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бидэ өөр дээрээ абаха эрхэгүйбди. Энэ зорилгые дүүргэхэ гол зам гэбэл, Соведүүдтэ кадрнуудтай, депутадуудтай, аппарадай хүдэлмэрилэгшэдтэй ажал ябуулга дүүргэхэ ёhотойбди. hүүлэй үедэ партийна олон хүдэлмэрилэгшэд Соведүүдтэ ороо. Бүхы дээрээ энэ hайн үйлэ ябадал болоно гэжэ би тоолоноб. Энээнэй ашаар Соведүүдтэ дүршэл шадабаритай кадрнууд ерэжэ, тэндэ партиин нүлөө дээшэлээ. Гэхэ зуура энээнтэй нэгэ доро КПСС-эй райкомуудта, горкомуудта үг залгамжалгые хангаха хэрэгтэй, партийна хүдэлмэриие hулаpуулжа болохогүй бшуу.

hунгалтын дүнгүүдээр КПСС-эй райкомуудай болон горкомуудай 14 нэгэдэхи секретарьнар тус тус Соведүүдэй түрүүлэгшэнэрээр hунгагдаhан. РСФСР-эй Верховно Соведэй сесси партийна болон совет тушаалнуудые нэгэ доро эзэлхэгүй гэhэн шиидхэбэри абаhан байна. Мүн Соведүүдтэ хоёр хүтэлбэрилэгшэдые байлгаhанай хэрэггүй гэhэн дурадхалнууд ходо оруулагдана. Тиимэhээ эдэ бүхы асуудалнуудые ушар бүхэндэ тус тус тушаалтадай тодорхой байдалтай зохилдуулан, эгээл дүтын сагта зүб шиидхэбэри олохо хэрэгтэй. Ямаршье ушарта Соведүүд өөhэдөө энэ талаар шиидхэбэри абажа, эндэ захиргаанай ямаршье баалалта хэрэглэжэ болохогүй.

Мүнөө үедэ партийна организацинуудай ажал ябуулгада урдань манда үзэгдэдэггүй байhан шухала зүйл бии боложо байна. Энэ хадаа совет болон гүрэнэй зургаануудай, ниитын организацинуудай абадаг шиидхэбэринүүдые ниитын-политическэ талаар шалгалта туршалга болоно. Соведүүдтэ хуули гаргаха эрхэтэй, олонхиин дуутай байгаад, КПСС-эй организацинууд, урданайхидаал адли, социальна үйлэ ябадалнуудые сэхэ захиран хүтэлбэрилэнгүйгөөр, ниитын хүгжэлтэдэ шиидхэхы нүлөө үзүүлхэ аргатай болоо бшуу.

КПСС-эй обкомой пленумэй энэ дурадхалые дэмжээ юм hаань, hаяын сагта, бидэ Буряадай АССР-эй арадай депутадуудые — КПСС-эй гэшүүдые суглуулжа, республикын Верховно Соведтэ партийна фракци байгуулха тухай асуудалые тэдээнтэй зүбшэн хэлсээд, манай хуули засагай дээдын зургаанай түрүүшын ээлжээнэй шиидхэбэринүүдэй талаар өөрынгөө хараа бодолые тодорхойлхобди. Манай hанаhаар, сентябрь соо болохо сесси дээрэ республикын бээс даанхай байдалые бэхижүүлхэ талаар болон дэлгүүрэй харилсаануудта шалжан орохо хойшолуулашагүй түрүүшын алхамуудай талаар хэмжээнүүд тухай үгээ ойлголсохо ёhотойбди.

Политическэ байгуулалтын реформотой дашарамдуулан, ниитын бусад эмхинүүдтэй КПСС-эй харилсаануудта олон шэнэ зүйлнүүд бии болоно.

Улаан-Үдэдэ социал-демократическа общество бии боложо байнхай. Тэрэнэй гэшүүд СССР-эй Социал-демократическа ассоциацида нютагай отделениин эрхэтэйгээр орохо хүсэлэнтэй. Мүнөө дээрээ республика соо хүн зоной зүгhөө социал-демократнууд горитойгоор дэмжэгдэнэ, мүн гэшүүдэйнь тоо саашадаа түргэнөөр ургана гэхын аргагүй. Гэхэтэй хамта тэдэнэр эрдэм ухаанай интеллигенциин, бусад бүлэгүүдэй зарим хубиин хараа бодолнуудые элирхэйлнэ бшуу. Тиимэhээ бидэ тэдээнтэй хөөрэлдөө хэхэ, hанал бодолыень хараадаа абаха ёhотойбди.

КПСС-эй областной комитет, нютагай партийна комитедүүд hэргэжэ байhан хүдэлмэришэнэй болон таряашанай хүдэлөөе дэмжэхээр бэлэн байха ёhотой. Эдэ хүдэлөөнүүдтэ коммунистнууд эдэбхитэйгээр ажал ябуулха уялгатай. Мүн шэнэлэгдэжэ байhан профсоюзуудташье коммунистнууд хүдэлмэрөө ябуулха ёhотой. Эдэ профсоюзууд өөрынгөө гэшүүдэй эрхэ сүлөөнүүдые хамгаалха гэhэн гол үүргээ дүүргэлгэдэ бусаха гэhэн шууд hанамжатай байhан тухайгаа мэдүүлээ hэмнай. Правительствын шугамые болон партиин шугамые, предприятиин захиргаанай болон парткомой шугамуудые амяарлан илгаха тухай съезд дээрэ табигдаhан бодолнуудые дэмжэхэ зуураа ажалша хүнэй эрхые хамгаалхын, ажал дээрэнь элүүр энхэ, аюулгүй эрхэ байдал хангахын тула профсоюзуудтай эблэжэ, үгээ ойлголсоходо болохо гэжэ hананабди. Энээнэй ашаар ажалай бүтээсын дээшэлхэ зэргээр амаралтын болзор hунгааха, зөөри багатай зондо пенсинүүдые дээшэлүүлгэдэ предприятинуудай мүнгэн зөөриие бүри гүйсэдөөр хэрэглэхэ, үхибүүгээ харууhалха амаралтада байhан эхэнэрнүүдтэ нэмэлтэ түлбэри үгэхэ ябадалые түйлаха хэрэгтэй.

Залуушуулай дунда партиин нүлөө дээшэлүүлхэ шухала байhан тухай съезд дээрэ баталагдаhан «КПСС-эй залуушуулай дунда ябуулха политика тухай» тусхай резолюци гаршалээ hэн. Залуушуулай эдэбхи түгэс хараа бодол, тэдэнэй социальна мэдэрэл, хүсэл орон соохи политическэ байдалые горитойгоор тодорхойлно гэжэ онсо тэмдэглэгдэhэн байна. Залуушуулда, эгээл олоной хабаадалгатай тэдэнэй организаци болохо ВЛКСМ-дэ үзүүлдэг нүлөөгөө партийна организацинууд нилээд hулаpуулаа гэжэ мүнөө сэхэ руунь мэдэрээл. Партиин гэшүүндэ залуу хүнүүдэй оролгын унаhан ушар энээниие гэршэлнэ. Жэшээнь, республика соо 1990 оной түрүүшын хахадта КПСС-эй гэшүүндэ кандидадуудаар 50 комсомолшууд абтаhан байна. Харин нёдондоной энэ үедэ 257 комсомолшууд абтаhан байгаа. Залуушуулай асуудалнууд тээшэ бүхы шатын партийна организацинууд эрид эрьехэ уялгатай. Съездын резолюцитай зохилдуулан, КПСС-эй обкомой үзэл сурталай комиссида залуушуулай политикын асуудалаар саг үргэлжэ хүдэлдэг секци байгуулаад, «Залуушуул» гэhэн республиканска программа зохёохо түрүүшын ээлжээнэй зорилготой тусхай эмхи, бүлэг республикын Верховно Соведтэшье байгуулха тухай дурадхал тэндэ оруулха ёhотойбди. Энэ программа хадаа залуушуулай эдэбхи үүсхэлые дэмжэхэ, хүбүүд, басагадта социальна туhаламжа үзүүлхэ, тодорхойлбол, гэр байрын, мэргэжэлэй, бэлэдхэлэй, залуушуулай сүлөө сагай асуудалнуудые шиидхэхэ хэмжээнүүдые хараалха ёhотой.

Партийна организацинууд сэрэгшэд - интернационалистнуудай хүдэлөөе өөрынгөө нүлөөндэ абаха ёhотой. Тэдэнэй ажабайдалай асуудалнуудые шиидхэлсэхэ, сэрэгшэд-интернационалистнуудай соведүүдые сэдьхэл бодолой, эмхидхэлэй-политическэ талаар дэмжэхэ шухала.

Республика соо гэмтэ ябадал гаргаха, хуули эбдэхэ ушарнууд олон байhаар. Хэрбээ 1989 оной 6 hарын туршада 6602 гэмтэ ябадал бүридхэлдэ абтаhан байгаа hаа, байгша оной түрүүшын хахадта 8248 гэмтэ ябадал үзэгдөө гэхэ гү, али 24,9 процентээр дээшэлээ. Гэмтэ ябуулгануудай 43 процентнь архидалгатай, наркоманитай холбоотой.

Партийна, гүрэнэй болон ниитын эмхинүүд ажалша коллективүүдтэ болон эрхэтэдэй ажаhуудаг газарта ябуулагдадаг хүмүүжүүлгын, hэргылэмжын хүдэлмэридэ анхаралаа hуладуулаа.

Дотоодын хэрэгүүдэй, прокуратурын, юстициин органууд, сүүдүүд хүдэлмэриеэ удаанаар хубилгана. Ажалшадай, үргэн олониитын туhаламжада тэдэнэр хүсэд түшэглэнэгүй. МВД-гэй органуудые политикаhаа сүлөөлхэ тухай гэхэ гү, али энээнhээ уламжалан бүри мэргэжэлэй талаар хорюул табиха гэhэн радикалнуудай эрилтэнүүдhээ хуули сахилгын органууд бэедээ найдахаяа болишоо, заримдаа бүри юушье хэхэеэ маргашоод, тэбдэшоод байна. Иимэ байдалда эсэс табиха саг ерээ. Энэ асуудалда съезд тодорхой харюу үгэнхэй, тэрэниие манай обществын олонхи хубинь дэмжэнэ: МВД-дэ, КГБ-дэ, армида, сүүдтэ болон прокуратурада партийна организацинууд хүдэлхэ ёhотой, энэ хадаа тэндэ ажаладаг коммунистнуудай хуулита эрхэнь болоно.

Мүнөө үеын байдалые залан сэхээр сэгнэжэ, КПСС-эй XXVIII съезд ороной экономическа болон социальна хүгжэлтые кризистэ оронхой гэжэ тодорхойлоо. Энэ сэгнэлтэ манайшье республикада зүб байха. Экономическа болон социальна хүгжэлтые тодорхойлдог гол дүнгүүдээрээ Буряадай АССР Россин хизаарнуудай, областьнуудай, автономито республикануудай дунда хоёрдохи хахадтань hуури эзэлдэг. hүүлшын 15 жэлэй туршада социально-экономическа хүгжэлтэмнай олохон гол дүнгүүдээрээ, нэгэн гэбэл, доройтоо гэхэ гү, үгы гэбэл, урданай хэмжээндэ үлөө.

Байгша оной түрүүшын хахадай хүдэлмэриин дүнгүүд республикын экономикодо тохёолдоhон хангалтагүй байдалые хубилгаагүй гэжэ гэршэлнэ. Гэхэhээ байтагай, эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүр дээрэ байдал улам бүри хурсадаа, нөөсэнүүдэй, мүнгэн hангай дутаhал, тэнсүүритэй бэшэ байлга арадай ажахые хүндэ гэгшээр дарана.

Промышленна предприятинуудай дүрбэнэй нэгэниинь хэлсээтэ уялгануудаар хахад жэлэйнгээ түсэбыө дүүргээгүй, энэ ушарhаа 12,7 миллион түхэригэй продукци дутуугаар үйлэдбэрилэгдөө. Продукци үйлэдбэрилгын ургалтын эршэ горитойгоор доошолоо, нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, капитальна hомолголгонуудые ашаглалгын болон барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин хэмжээнүүд хороо.

Арадай ажахын бусадшье hалбаринуудай экономическа дүнгүүд бирагүй.

КПСС-эй ажал ябуулгын программа соо кризисые усадхаха онсо яаралтай хэдэ хэдэн хэмжээнүүд дурадхагдана.

1,5—2 жэлдэ хараалагдаhан түрүүшын ээлжээнэй хэмжээнүүдэй дунда эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүрые гуримшуулха, мүнгэнэй эрьесые тогтууритай болгохо, гүрэнэй гаргашануудые хорооhоной ашаар хойшолуулашагүй социально-экономическа зорилгонуудта нэмэлтэ мүнгэн зөөри шэглүүлхэ, гэр байрын барилгын хэмжээе горитойгоор нэмээхэ, арадай элүүрые хамгаалгые hэргээн бодхоохо, байгаали хамгаалгын ажал ябуулгые урмашуулха, баалалтаар нютагаа хүн зоной hэлгэхэ ябадалые hэргылхэ хэмжээнүүдые зохёохо гэжэ хараалагдаа. Эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүрые гуримшуулха ябадал түрүүшын hууридаа дэмы табигдаа бэшэ. Эгээл эндэ тон ядаруу байдал тохёолдоо бшуу. Энээниие ээлжээнүүд, талонууд, магазинуудай хооhон тагууд гэршэлнэ. Тон лэ энэ участок дээрэ богони болзорто hайн үрэ дүнгүүдые түйлаха шухала байна.

Абаhаар хараадхихада, арадай хэрэглэмжын эд бараа, илангаяа, эдеэ хоолой бэшэ эд бараа үйлэдбэрилгын байдал hанаа зобооногүй шэнги. Гэбэшье бодото байдал тиимэ бэшэ. Розничнэ сэнгүүдээр эдеэ хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилгын ургалта хадаа үнэ сэнгүүдые дээшэлүүлhэнэй, үйлэдбэриин-техническэ хэрэгсэлнүүдые, барилгын материалнуудые эд бараанай тоодо оруулhанай ашаар гол түлэб түйлагдана бшуу. Бодото дээрээ мебель, хубсаhа угаадаг машина, электрын элшэ хүсөөр хүдэлгэгдэдэг эд хэрэгсэлнүүд, саадай гэрнүүд гэхэ мэтэнүүдэй хэмжээн табан жэлэй урда тээхидэл адли байhаар. Арадай ажахыда хүдэлжэ олоhон нэгэ түхэриг нютагай үйлэдбэриин эд бараануудаар арайл хахадаараа хангагдана. Харин олон предприятинуудта, илангаяа «А» бүлэгэй промышленностиин предприятинуудта (ЛВРЗ, ЗММК, Элхиин ОМЗ, Сэлэнгын ЦКК болон бусад) энэ дүнгын бүришье доошоо байна. Шэнэ, илангаяа техническэ талаараа орёо, эд бараа үйлэдбэрилгэ муугаар эрхилэгдэнэ.

Гүрэнэй захил, үнэ сэн, амортизационно, тамужанай политика, алба татабари, үгтэhэн кредидэй түлөө процент гэхэ мэтын зүйлнүүдтэй гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономикодо оролго хадаа экономикые юрэнхыдэнь hайжаруулгын гол зам болохо ёhотой. Тиимэhээ эдэ зүйлнүүдтэ шэлжэн оролгые партийна организацинууд алишье талаhаань дэмжэхэ зэргэтэй. Гуримшуулагдадаг харилсаануудта шэлжэн оролгодо бэлдэхэ шухала.

Саашань элидхэлээ үргэлжэлүүлхэдээ, элдэб түхэлэй хубиин зөөридэ үндэhэлэгдэhэн жэжэ предприятинуудые бии болгохо ябадалые манай экономикын нөөсэ гэжэ тоолохоор гэжэ элидхэлшэ онсолбо. Иимэ нөөсэнүүд үйлэдбэриие түргэн хубилган шэнэдхэхэ, дэлгүүрэй мүрысөөтэ харилсаанда орохо арга олгохо байна. Энэ талаар хубиин зөөриин олон янзын түхэлые коммунистнууд дэмжэхэ ёhотой. Тэрэ тоодо акционернэ, ажалай үмсын зөөри ороно. Эдэ бүгэдэ съездын шиидхэбэритэй зохилдоно, обществын хүгжэлтын арга нүхэсэлнүүдhээ үндэhэлэгдэнэ.

Эдэ бүгэдэ хубилалтануудай үедэ ажаhуудалай хэмжээнэй гэнтэ магад доошолхо зүйлнүүдhээ ажалша хүниие хамгаалга хадаа КПСС-эй тон шухала программна эрилтэ болоно. Ажаhуудалда тон хэрэгтэй гол шухала эд бараанай сэнгые гурим соонь байлгаха талаар партийна комитедүүд бүхы оролдолгые, үүсхэлнүүдые бэе дээрээ даажа абаха зэргэтэй.

Хуули гаргаха талаар үүсхэлтэ эрхэтэй болоhоноо хэрэглэн, республиканска партийна организаци хадаа арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые хүгжөөхэ программын дүүргэгдээгүй шалтагаание элирүүлжэ, шухала хэмжээнүүдые абахыень правительствын үмэнэ эрилтэ табиха зэргэтэй.

Гуримшуулагдадаг дэлгүүртэ шэлжэн оролго тухай бодомжые дэмжэхэ зуураа, энэ бодомжые имагтал дэмжэн уряалха бэшэ, харин боложо байhан үйлэ хэрэгүүдтэ өөрынгөө нүлөө үзүүлжэ, нютаг нютагай партийна организацинууд гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй үндэhэн hургаалые шудалха зэргэтэйл даа. Бидэндэ экономико хадаа эгээл hонин политика мүн гэhэн В. И. Ленинэй бодол мүнөөшье гол шухала зандаа.

Гуримшуулагдадаг харилсаанда оролгые дэмжэхэ зуураа, хүн зоной гарза хохидолдо оролгые харюулха замые КПСС-эй обком баримтална. Тэдэ гарза хохидолнууд эд бараанай ба хангалгын үнэ сэнгүүдые шэнээр хаража, хэрэглэмжын сэнгүүдэй дээшэлжэ болохо ябадалтай холбоотой байха.

1,5—2 жэлэй туршада гэр байра горитойгоор барилгые кризисhээ түргөөр гаргаха хэмжээнүүдэй нэгэн гэжэ КПСС-эй XXVIII съезд[...] Энэ зүб шиид[...] энэ зорилгы[...] hаа, наада зэ[...] игсуун байд[...] hайжаруулха [...] Тиимэhээ ту[...] партийна о[...] парткомуудай [...] даха ёhогүй, [...]

4,5 жэлэй [...] лика дотор [...] бэлжэн мет[...] ранууд бариг[...] нэгэдэхи таб[...] дүрбэн жэлэй [...] даhантай са[...] центээр дээш[...] шье энэмнай [...] ра абахаар [...] дэй тоо үсөө[...] гурбадахи та[...] байра бариг[...] хоёр дахин [...] хала. Тиигэл[...] хангалгын пр[...] хэбэридэ [...] болсо гэжэ [...] Үмсын гэрнү[...] эдэбхижүүлгэ [...] ритой туhа[...] байгаа. Хүн [...] гэр байра ба[...] рые үргэдхэ[...] партийна орг[...] болохоор түh[...] жын хүдэлмэ[...] той. Хүн зон[...] гэ үгэлгые [...] үмсын гэрнү[...] урагшань мүн[...] нагүй (1989 о[...] түхэриг мүн[...] ондо энэ хэр[...] түхэриг hомо[...] дустриальна [...] ра барилгын [...] рэглэхэ, аша[...] даха гэрнүүд[...] дээшэлүүлхэ [...] хэлэхыень [...] данстрой», [...] промстрой» [...] партийна [...] КПСС-эй Ок[...] лезнодорожно[...] бидэ хандана[...] даhан барилг[...] сэн хадаа бү[...] ри болоно, [...] дэhэн эдэ [...] коллективүүд[...] тайдаа хэрэг[...] зогсоогоод [...] жэ ойлгохо [...]

Хүн зониие [...] зургаанууда[...] республика д[...] лалтануудые [...] Элүүрые хам[...] тэрствын үмэ[...] териально-тех[...] хүгжөөлгэ, ме[...] хэрэгсэлнүүд[...] мэргэжэлтэй [...] ламжа үзүү[...] га, мүн эдэ [...] предприятину[...] цинуудай [...] нөөсэнүүдые [...] партийна орг[...] комитедүүдэй [...] гол жолоо б[...] гэтэй.

XX зуун [...] эгээл шухала [...] хүн зон ор[...] гэмтээнгүй хү[...] га болоно [...] уламжалан, [...] най байгаал[...] эгээл гоё су[...] дэг Байгал [...] дань үлөөхэ [...] саар манай [...]

Хүн зониие [...] хангаха асуу[...] горитой анх[...] Эдэе хоолоо[...] рижуулан hа[...] кризисhээ га[...] дэй шухала [...] гэжэ харагда[...]

Нүхэд! Урд[...] үзэгдөөгүй [...] рилго респуб[...] на организац[...] даба: общест[...] гөө нүлөөе [...] шэ, нүлөөгөө [...] Тиихэдэ парт[...] гаяа ябууд [...] гаха, байгуул[...] хэ, урда тээ[...] байhан парти[...] түхэл янзану[...] үндэhөөрнь [...] эрхэ нүхэсэл[...] публикын ко[...] эрагүйгөөр [...] зэргээ ня[...] тэй, үүсхэлтэй[...]

Гансаараа [...] циальна ба [...] билалтануудые [...] ябуулха ябад[...] арсаhан байб[...] хы партиин [...] ла обществын [...] коммунистну[...] зандаа. Эдэ б[...] хын жэлые а[...] гэсхэхэ, мал[...] хэлдэ, ургас[...] циальна хүр[...] шиидхэлгэдэ [...] шадалые элсү[...] жэ абахые[...] Съездын таб[...] дые бэелүүл[...] дулдыдама [...] дые абаха шу[...]

Яагаад ажа[...] та нүхэсэлнүү[...] ямар түхэлн[...] риингөө зэбс[...] асуудалнуудта [...] зарим тэды х[...] оролдобобди. [...] хэлсэлгын үе[...] радхалнуудаа [...] олон юумэн [...] Олон асуудал[...] рөө харюусах[...] хэдэ, партий[...] хубилган ш[...] уян нугархай, [...] hэн байха ёhо[...] хэдэ, бодото [...] тэй.

Арадай эрдэм һуралсалай барилганууд

ОНХО ЖЭНГИРХЭ ГҮ?

[illegible] дотор арбаад һургуули баригдана. Барилгын [illegible] мүнөөнэй байдалые сэгнэхэдэ, XII табан жэлэй [illegible] эдэ шухала социальна объектнүүдэ хэзээ ашаг[illegible] баригдаагүй гээд хэншье «сохом хэлэжэ шадахагүй».

[illegible]

дэлмэрини 162 мянганайхи хэдэнхэй.

Хурамхаанай районой Бархан нютагта «Бурятагропромстрой» эмхиин баригшад һургуулида залгалаа барижа, [illegible] 320 һууритай энэ залгалаа [illegible] 504 мянган түхэригэй барилга-хабсаргалгын хүдэлмэриин 177 мянганайхинь хэгдээд байна.

Кабанскын районой Хандала [illegible]

[illegible] соо хүдэлөөгүй. Иигэжэ багашуулай тала оройдоошье харгдаагүй, хохидогшодынь эдэл болоо гүб даа.

— Ямар шалтагаанhаа барилга унжагайрнаб?—гэжэ республикын Арадай эрдэм һуралсалай министерствын капитальна барилгын таhагай ахамад инженер Н. В. Атриковhаа асуубаб.

— Эндэ олон табые барилга- [illegible]

[illegible] С. М. Шипко, Б. Шойсороков:

— Гэ[illegible]ди. Байгша оной 4-дэхи квар[illegible]

байшан соо дулаасуулгын сорго, батарейнүүдые тодхохо юм байна. «Бурятгражданстрой» нэгэдэлэй 2-дохи СМУ гадаадын дулаасуулгын түхеэрэлгэнүүдые татаха юм. Субподрядна гуримаар эдэнэр хүдэлхэ болоно» гэжэ намда ойлгуулаа бэлэй.

Бултанай иимэ харюусалгатайгаар хандажа ажаллаа хадань, хэды олон үхибүүд шэнэ байшантай боложо, баярлаха һэн бэ гэһэн бодол досоомни түрэжэ, гомдолтой болошоно. Хараад үзыт даа. Улаан-Үдэдэ гансал Восточный посёлогто 1266 һууритай лицей июнь һарада ашаглалгада тушаагдаба. Авиационно заводой барилга-хабсаралгын участок энэ һургуулиие жэлэй эхиндэ бэряад байха ёһотой аад, һаял түгэсхэбэ ха юм.

Сокол посёлогто 37-дохи һургуулида 330 һууритай залгалаае «Улан-Удэтрансстрой» трест барина. Энэ барилга байгша оной дүүрэтэр түгэсхэ ёһотой аад, хэрэг урагшаа ябахаяа болёо. 518 мянган түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин оройдоол 100 мянганайхинь мүнөөдөө хэгдэнхэй. «Улан-Удэтрансстрой» трестынхид энэ барилгые ерэхэ жэлэй табан жэлэй түсэб руу яажа «түлхижэрхихамнайб» гэһэн гансал һанал бодолдо абтанхай байна.

Хүдөөдэ баригдажа байгаа һургуулинуудта угаа хүндэ байдал тохёолдонхой. Эндэ гансал подрядчик, захилшад оролдохо бэшэ, мүн нютагай Советүүд хамсыгаа шаман оролсожо, бодотоор хэрэг шиидхэхые оролдохо ёһотой гэжэ һанагдана. Шүүмжэлхы талаһаа байдал сэгнэжэ, һургаал, хэшээл абажа, Шэнэ жэл болотор үлэһэн эдэ һаранuудта эршэмтэйгээр хүдэлжэ, үхибүүдые, багшанарые шэнэ байшангуудаар баярлуулаял.

И. ГОМБОИН.

Элүүр энхын булан

...Н ТУҺАТАЙ АРШААН

[illegible]ай районой, Зэдын [illegible] болон бусад пред[illegible]й хүтэлбэрилэгшэд [illegible] элдэб шэнжэлгээр[illegible] зоной һураг зугаа[illegible]ло саагуур мэдээжэ [illegible]горбойн аршаание [illegible]ые бэелүүлжэ за[illegible] Энэ талаар агропро[illegible] нэгэдэлэй хүдэлмэ[illegible] профсоюзай рай[illegible]итедэй түрүүлэгшэ [illegible]кеевэй, Зэдын ком[illegible]рофкомой түрүүлэг[illegible]даа хүдэлһэн Социа[illegible]й Герой А. Ф. Вага[illegible]аминай түбэй боль[illegible]ад врач байһан, мү[illegible]дай АССР-эй арадай [illegible] Н. Намдаковой зүг[illegible]даһан габьяа тон [illegible]

[illegible]арад зоноймгоо [illegible] баян тэнигэн бай[illegible] анхаралаа табижа, [illegible]үүгээр оролдожо [illegible] нүхэдэй үүсхэлээр [illegible]йн аршаан дээрэ хэ[illegible] гэрнүүд гоё һайха[illegible]дажа, санатори-про[illegible] гэжэ нэрлэгдэһэн [illegible]арһэн жэлдэ энэ са[illegible]филактори нээгдэжэ, [illegible] ехэтэй врач Баяр[illegible]кович Намдаков өө[illegible]шээр тэндэ ошожо [illegible] эмшэлэлгын үндэһэ [illegible]һан алдартай.

[illegible] аршаанда хүрэхэдэ[illegible]ко худалдажа аба[illegible] үшөө хэдэн ербаад [illegible]гзаря амаржа бай[illegible]хэнэй шаг шарайнь [illegible]н, зариманиинь түр[illegible] байһандаа урма[illegible]дэхи агааршье, жал[illegible]ной уһаншье сэбэр [illegible]хадашье, ундалхада[illegible]гүй амтатай, хүнгэн. [illegible]оһон хүнүүд хэдэн [illegible]р яралгүйгөөр гэш[illegible]

[illegible]ин аршаанай элдэб [illegible]ые түргэн эмшэлхэ [illegible] шадитай байһан ту[illegible] эмшэлүүлжэ байһан [illegible] Даша-Сэнгэ Данса[illegible]Дансарунов, Хамниин [illegible] малшан, Ленинэй ор[illegible]алер Геннадий Дол[illegible]улмаев, Захааминай [illegible]зой ангуушан, Ажа[illegible] солын III шатын ор[illegible]алер Николай Рин[illegible]ыденов, районой «Аг[illegible] гэжэ үйлэдбэриин [illegible] бухгалтер Евгения [illegible] Русанова болон бу[illegible] үгэхэдөө» «Тон [illegible]аршаан байна даа»,—[illegible]н дуугаар мэдүүлбэ. [illegible]он туһатай аршаанаа [illegible] яажа ашаглаха, на[illegible]ахиин хамгаалжа бай[illegible]ндэ аргалуулжа, амар[illegible]н КПСС-эй Захамин[illegible]ымой нэгэдэхи секре[illegible] Порхоев, ажалайн[illegible]ээр шалгалта хэхэеэ [illegible]В. Ц. Санжеев бүхы [illegible]ые, аргалуулагша[illegible]филакториин хүдэлмэ[illegible]

рилэгшэдые суглуулаад, ехэ хөөрэлдөө хэбэ.

Аршаан дээрэхи гэр байрануудай, эдеэ хоолоор хангалгын яһала һайн байбашье, жэжэ бужа дутагдалнууд тон олон байна гэжэ суглаанда хабаадагшад мэдүүлбэ. Аршаан дээрэ ерэжэ, һөөргөө бусаха транспорт эмхидхэхэ, телефон оруулха, зарим хуушан гэрнүүдые заһабарилха, будаха, шэрдэхэ, аршаануудта ошохо зүргэнүүд дээгүүр модон хабтагайнуудые дэлгээжэ, ваннын гэрнүүдые газаа, досоо талаһаань сэбэр гоё болгохо, санаториин тусхай мэргэжэлтэй врачые, фельдшерые, массажистые саг үргэлжэ барижа байдаг болохо, физиокабинет, УВЧ бии болгохо, ариг сэбэрэй байдалые наринаар сахижа байха гэхэ мэтын дурадхалнууд оруулагдаа. Зэдэ гол дээгүүр дүүжэн харгы түргэн бариха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, уһанай үерлэшэхэдэ, тэрээнгүйгөөр хүндэ байдал тохёолдоно.

Эдэ мэтын гомдолнуудые Енгорбойн совхозой дирекци, профком түргэн шиидхэхэ зэргэтэй. Ушарынь хадаа Енгорбойн аршаанай санатори-профилактори тус совхозой мэдэлдэ үгтэһэн байна бшуу. Совхозой дирекци, профком аршаанай байдал һайжаруулхын тула яһала ехэ ажал бэелүүлжэ байгаа юм.

Нэн түрүүн совхозой хүдэлмэришэдэй дундаһаа харюусалгаяа һайса мэдэрдэг хүнүүд аршаан дээрэ хүдэлхэеэ эльгээгдээ, хүндэ хүшэр газараар ябадаг томо автомашина үгтөө, телевизор оруулагдаа. Профилакториин директорээр урданһаа олон жэлэй туршада Енгорбойн отделениие эрхилэгшээр ажаллажа байһанаа һаяшаг пенсидэ гараһан коммунист Гарма Очирович Батуев томилогдоо. Ажахын талаар тэрэнэй орлогшоор түргэн шуумар Сампил Батуев, ахалагша тогоошоноор һубэлгэн бэрхэ Любовь Дымбрылова, элдэб ажал дүүргэгшээр уран гартай Петр Дымбрылов, фельдшерээр оролдосотой эмшэн Бимбажаб Будаева болон бусад табигдажа, эһан шадалаараа ажаллана, аргалуулагшадые али болохо талаар һайкаар хангахын тула оролдоно.

Мүн районой агропромышленна нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай комитедэй түрүүлэгшэ Владимир Цыренжапович Санжеевэй тон ехэ оролдолгын ашаар Зэдын районой барилгын эмхитэй хэлсээн баталагдажа, аршаанда хүрэхэ дордам харгы баригдажа байна. һайн харгытай болоходонь, аршаанда ерэхэ дуратайшуул бүришье олошорхо байха.

М. ГОНЧИКОВ,
манай корр.

СОЁЛ БОЛБОСОРОЛТОЙЕМНАЙ ГЭРШЭЛНЭ

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай литературна музейдэ һаяхан «Буряад арадай Урда эртын сагай номууд» гэжэ выставкэ нээгдэбэ. Нээлтэдэ поэт Б. С. Дугаров, профессорнууд Ж. С. Сажинов, А. Н. Уланов, дайнай ба ажалай ветеран Д. Дугаров, Социалис Ажалай Герой Ц. Н. Номтоев, музейн хүдэлмэрилэгшэ Н. Б. Бадмаева, эрдэмтэд, студентнэр бэ арадайнгаа түүхэ, аман зохёолоор һонирходог олон хүнүүд байлсаа.

Эндэ ороходо, арадаймнай жэнхэни ирагуу хүгжэм аалиханаар зэдэлжэ, юрэдөө, эртэ урдын агууехэ ямаршьеб нюусанууд манай урда дэлгэшэхэнь гэхээр жэгтэйхэн байдал тогтоһон мэтэ болоно. Энэ выставкын автор, ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Саран-Гэрэл Сультимовна Гунгарова эдэ номуудые яажа суглуулһан тухайгаа хөөрэбэ. Энэ хүн СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай эрдэмэй түбэй гар бэшэгэй таһагта, музейнүүдтэ хандахаһаа гадна, урданай ном, бэшэгүүдые гэртээ суглуулдаг тиимэ һонюуша хүн зонуудаар ябажа, һонирхолтой номууд, бэшэгүүдыень выставкын экспонадууд болгон асараа байна. Эндэ профессор Ж. С. Сажиновай хубиин суглуулбариһаа асаргадһан, хуушан монголоор бэшэгдэнхэй «Чингис-хаан тухай үгүүлэл» (мэдэгдээгүй автор, XIX зуун жэл), З. Д. Цыденовагай дамжуулһан «Ринчин Номтоевой зохёоһон ород үзэг бэшэгэй азбука» (1895 ондо Казаньда 400 хэһэгтэйгээр барлагдажа, оройдоол гансань бидэндэ хүрөө юм), табан үнгэтэ үнэтэ шэрээр хара ялагар саарһан дээрэ барлаһан урданай ном, 1835—1899 онуудта ажаһууһан багша, оршуулагша, Зүүн Сибириин ород географическа бүлгэмэй гэшүүн Н. С. Болдоновой зохёоһон «Ород-буряад үзэглэлэй» фотокопи, бурханай номууд «Ганжуур», «Данжуур», хүнэй бэе махабад яажа аргалха тухай зурагуудтай ном (XIX зуун жэл), угай бэшэгүүд, фото-зурагууд гэхэ мэтэ олон. Сэхэ урда, сонхо дээрэ һалбаржа байгаа модон зураатай. Энэ хадаа буряад уг гарбалай отог, омог боложо таhардагые харуулһан зураг гээшэ.

— Манай буряад арадые өөрын үзэг бэшэггүй, Октябриин хубисхалай һүүлээр лэ ород азбукатай боложо, һаял гэгээржэ, хүгжэжэ байһан зон гээд һанадаг хүнүүд мүнөөшье болотор олоор үзэгдэдэг. Үнэхөөрөө тиимэ бэшэ. Эртэ урдын сагһаа хойшо дасангуудта хуушан монгол, түбэд хэлэн дээрэ номууд барлагдадаг, түрүү зон зохёол бэшэдэг байһан юм гээд энэ выставкэ гэршэлнэ. Тиимэһээ арад зоноо дээшэнь үргэжэ, эдэ бүгэдые суглуулжа, үргэн зондо харуулжа байгша музейн хүдэлмэрилэгшэдтэ баяр баясхалан хүргэе,— гээд Б. С. Дугаров хэлэбэ. Номые бурханай һүүлээр хоёрдохи сахюусан мэтэ сэгнэдэг, номдо гамтайгаар, дүмүүхэнээр хандагты гэжэ үхи хүүгэдые хүмүүжүүлдэг үбгэ эсэгэнэрэй зүгһөө уран зохёолшо Ц. Н. Номтоев хөөрэжэ үгэбэ.

«Аржи-Буржи-хаан», «Шэдитэ хүүр», «Гэсэр»... Арадай сэгнэгдэшэгүй баялиг болохо эдэ зохёолнуудай эртэ урдын сагта ямар нэгэ дасангай типографида барлагдажа байһаниинь ой ухаандаа зураглаад үзэхэдэ, һонирхомоор. Тэрэ барга үеые нэгэ углууда хоёр хүн һуугаад, модон дээрэ һиилэһэн үзэгүүдтэ шэрэ түрхижэ, саарһан дээрэ даран хэблэнэ. Ажалынь хүшэр хүндэшье һаа, зондо угаа хэрэгтэй, хүндэтэй.

Выставкэ Шэнэ жэл хүрэтэр үргэлжэлхөөр хараалагдана. Эндэ табигдаһан экспонат бүхэндэ зорюулагдажа, тусхай удэшэнүүд үнгэргэгдэхэ юм. Эрдэмтэд Г. О. Туденов, Ц-А. Н. Дугарнимаев Саран-Гэрэл Сультимовнада туһатай зүбшэлнүүдые хэлэжэ, выставкые зүб удха шанартай болголсоо. Уран зураашa Т. Н. Извекова гоё һайханаар шэмэглээ.

И. ТУМУРОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Выставкые зохёогшо С-Г. С. Гунгарова харагшадтай хөөрэлдэнэ.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

Хүн ба үе саг

РАБЖИН ЦЫДЕНОЕ ХЭН МЭДЭХЭБ?

Буряад-Монголой АССР-эй Агын аймагай Аргали нютагта 1901 ондо түрэһэн, дунда һургуули, удаань советско-партийна 1 шатын һургуули дүүргэһэн, Улаан-Үдэ хотын профсоюзна үйлсэдэхи 1/65 байшангай 7-дохи байрада ажаһуужа байһан Рабжин Цыдено «Буряад-Монголой үнэн» газетын партийна таһагые даагшаар хүдэлжэ байтараа, революцида эсэргүү панмонгол үзэл бодолтой, буржуазна йационалист байба гэжэ хардуулаад, 1937 оной октябриин 22-то түрмэдэ хаагдаһан байна.

Партийна һургуулида орохоһоо урда тэрэ хүдөө ажахыда хүдэлжэ ябаа. 1928 ондо ВКП(б)-гэй гэшүүн болоһон намтартай.

Эдэ бүгэдэ тухай архивта байһан тэрэнэй уголовно хэрэг соохоо мэдэбэб. Тушаагдаһанайнгаа үглөөдэрынь тэрэ түрүүшынхиеэ мүшхүүлээ. Тиихэдэ Совет засагай урдаһаа тогнуулай ямаршье хүдэлмэри хээгүй, революцида харша эмхидэ хабаагүй байһан тухайгаа эрид шиидхэнгеэр мэдүүлһэн байна. Энэмнай 1937 оной октябриин 23-най үдэр байгаа.

Хоёрдохи мүшхэбэри 1938 оной февралиин 22-то болоо. Тэрэ мүшхэбэриин протокол хэрэг соонь байна. Тэрэниие уншахада, Рабжин Цыденогой намтарай зарим үйнүүд али болоо үгэнэ.

«Мүрдэгшэ. Гэмнэгдэжэ байһан Цыдено, Та Тапхаевай бандатай хамта улаан партизануудые дарасаһан, мүн 1923 он болотор Монголдо байхадаа, юу хэжэ байһан тухайгаа түрүүшынгээ мүрдэлгын үедэ юундэ нюугаабта?

Харюу. Тапхаевай бандада би хэзээдэшье алба хээгүй хүм. Харин 1918 оноһоо 1920 он болотор гэртэхинтэеэ суугтаа Монгол орондо ажаһуугаа һэмди. Тиихэдээ хүдөө нютагта ажаһуудаг байһан тула мал харадаг байгаабди. Ямар нэгэ политическэ ажабайдал тухай һанаашалхаһаа байтагай тэрээн тухай мэдэхэгүй, политикаһаа холо зон байгаабди.

Мүрдэгшэ. Танине болон танай ахые колхозһоо юундэ гаргаа һэм?

Харюу. Улаантанай ерэхын урда эсэгэмнай волостной старостаар алба хэжэ байһан юм.

Мүрдэгшэ. Та ВКП(б)-гэй Сэлэнгын айкомдо хүдэлөө һэн гүт?

Харюу. Тиигээ. 1933 ондо».

Рабжин Цыденогой гурбадахи мүшхэбэри 1938 оной мартын 8-да болоо. Урда хоёр мүшхэбэриин үедэ РСФСР-эй Уголовно Кодексын 58—1, 58—9, 58—11-дэхи статьянуудаар гэмнэгдэжэ байһанаа тала арсажа байһан хүмнай мүрдэлгын органдо үгэһэн харюугаа энэ удаа нэгэ бага ондоо болгоо. «Намда тохогдожо байһан гэмнэлгэдэ зарим тэды хабаатай гээшэ хаб. «Буряад-Монголой үнэн» газетын* политическэ редактор байхадаа, тэрэнэй редактор Ардинай болон бусадай революцида эсэргүүгээр бэшэгдэһэн статьянуудые газетынгаа нюурнуудта гаргажа болооб. Тэдээндэ этигэн найдаһамни тэрэ боложо, панмонгол үзэлтэнэй болон лама, боонэрэй хэрэглэдэг үгэнүүд газетэдэмнай гараһан байгаа. 1936—1937 онуудта иимэ хэдэн номернууд баригдажа болюулагдабашье, зариманиинь уншагшадта хүрэһэн байха. Эндэ би өөрыгөө зэмэтэйдэ тоолоноб. Зүгөөр үндэһэ яһа илгаһан эмхидэ ороогүйб.

Мүрдэгшэ. Тантай тиихэдэ хэд хамта хүдэлжэ байгаа һэм?

Харюу. Партиин айкомой секретаряар Шестак(?)* хүдэлжэ байгаа. һүүлэрнь Ванданов ерээ. Бусадайнь обогуудые һананагүйб.

Мүрдэгшэ. Панмонгол үзэл бодолтойшуулай эмхидэ хабаададагаа яахын аргагүй нюугаад лэ байнат. Тэрэгүй һаа, «Үнэн» газетын хуудаһануудай дээрэ революцида эсэргүү удхатай статьянуудые гаргахагүй байгаат.

Харюу: Би энэ асуудалаар харюусалгатай бэшэб. Харюусахашьегүйб. Редакциин бүхы хүдэлмэриин түлөө редактор Ардин харюусалгатай...»

1938 оной мартын 13-да дүрбэдэхи мүшхэбэри хэгдээ:

«**Асуудал.** Революцида эсэргүү эмхидэ хабаададаг байһанаа үшөө удаан нюуха гүт? Мүнөө танда одоол үнэн сэхэ харюу үгэхыетнай һүүлшынхиеэ дурадхагдана. Ойлгоо гүт?

Харюу. Ойлгоо... Би революцида эсэргүү панмонголой эмхидэ үнэхөөрөөшье хабаададаг байгааб. «Буряад-Монголой үнэн» газетын харюусалгата редактор байһан Доржи Цыденович Ардин намайе али болохоор бэе тээшээ татажа, 1936 ондо энэ эмхидэ оруулһан байна...».

Энэ Р. Цыденогой һүүлшын мэдүүлгэ байгаа.

Тэрэ үедэ «Буряад-Монголой үнэн» газетын таһагые даагшаар хүдэлжэ байһанаа, хуули бусаар, ямаршье үндэһэгүйгөөр баригдажа хаагдаһан Рабжин Цыденогой дүрбэдэхи мүшхэбэри дээрэ бэеэ зэмэтэйдэ тоолоһониие эдэ мүрнүүд, гэршэлнэ. Хэрбээ тэрэнэй мүрдэгшэдэй урда гансата зэмэеэ мэдэрһэн байгаа һаа, иимэ олон мүшхэбэриин болохогүй байһаниинь мэдээжэ. Мүрдэлгэ хэгшэд энэ хүнһөө заал һаа хэрэгтэй харюугаа абажа, тэрэниие ангиин дайсадай тоодо оруулха дваабаритайшье, зорилготойшье байгаа юм. Энэ үедэнь Буряадай интеллигенциин эрхим түлөөлэгшэд — БурЦИК-эй түрүүлэгшэ байһан И. Д. Дампилон, секретариинь уялга дүүргэжэ байһан Б. Л. Ламожапов, наркомпрос Д. Д. Донгидон, «Буряад-Монголой үнэн» газетын редактор байһан Д. Ц. Ардин, тус газетын промышленно-транспортна таһагые даагшаар ажаллажа байһан Д-Д. Д. Доржин, Буряадай гүрэнэй номой хэблэлэй марксизм-ленинизмын литературын секторые даажа байһан Ц. Д. Дондубон (уран зохёолшо Ц. Дон) болон бусад түрмэдэ хаагданхай, мүн лэ үе-үе болоод лэ мүшхүүлжэ, бэе бэетээ нюурдалгэ гаража байһан байгаа.

Рабжин Цыдено түрүүшынхиеэ 1937 оной октябриин 23-да мүшхүүлээ гээ һэмди. Удаадахи гурбаниинь сээшаа болохо бүрэеэ хоорондоо бага зайтайгаар хэгдэһэн байна. Түрмэдэ хаалгатай байһан хүнүүдэй мүшхэбэриин хоорондо ямар хэһээлтэ, доромжололго гарадаг байһаниие мүнөө үеын түүхэ, мүнөө үедэ ажаһуугшад һайн мэдэдэг болонхойбди. Тэрэ «тээрмэдэлгэ» соохоо амиды мэндэ гараһан хүнүүд, ямар нэгэн аргаар гэршэшье болохо заяатай байһан хүнүүд «газар дуулаг, гэхэй шагнаг» гэхэһээ наагуур, шангаар хэлэхэеэ айжа, дүтынь зондо дамжуулжа шадаһаншье байдаг. Жэшээнь, БурЦИК-эй түрүүлэгшэ байһан Ифолто Дампилоной наһанайнь нүхэр Удбэл Улзытуева нүхэртэеэ уулзаһан тухайгаа хөөрэхэдөө, ехээр сохюулһыень тэмдэглэгшэ һэн. Үшөө тиихэдэ, БурЦИК-эй секретарь байһанаа, гушаад онуудай зэбүүрхэмэ муухай хардалга гүрдэлгэдэ орожо хаагдаад, нэгэ хэрэгэй түлөө хоёр дахин гэмнэгдэһэн Б. Л. Ламожаповай архивта байһан уголовно хэрэг соохоо тэрэнэй Улаан-Үдын сагаан түрмэ соо ямар эрхэ байдалда байһанаа бэшэһыень уншаа һэм. **«Түрмэдэ байхадамни, Ежовой арганууд хэрэглэгдэдэг һэн. Мүрдэгшэд айлгадаг, занадаг, сохидог байгаа. Тэдэнэй нэхэһэн юумые би мэдээгүйгөөр дабтажа, өөрыгөө зэмэтэй болгоһон байнаб...»** гэжэ тэрэ өөрынгөө ямаршье зэмэгүй, үнэн сэхэ байһаниие тэмдэглэхэ һанаатай. СССР-эй тэрэ үеын томо ноёд байһан Г. Маленков, Н. Шверник, Л. Берия гурбанай нэрэ дээрэ бэшэһэн бэшэг соогоо дурдаһан байгаа. Эдэ мүрнүүдһээ ойлгоходо, ганса Баатар Ламожапович Ламожапов түрмэдэ зоболгдоо бэшэ, харин зэргэ шахуу хаалгатай һууһан бусадайшье тамын орондо ороод һүүһаниинь сохом ааб даа.

Р. Цыденогой һүүлшын, дүрбэдэхи мүшхэбэриин протокол соо табигдаһан асуудалда анхарал хандуулая: «Мүнөө танда одоол үнэн сэхэ харюу үгэхыетнай һүүлшынхеэ дурадхагдана. Ойлгоо гүт?» Эдэ мүрнүүд яахын аргагүй занаһан удхатай бшуу. Үхэтэрөө сохюулаад, амитай амигүй, мэдээтэй мэдээгүй шахуу хэбтэһэн хүнһөө нэгэл юумэеэ асуухадань, улаан голдоо хүртэжэ байһан хадаа шунахай мүрдэгшын хэлээшые дабтажашье болоо. Гэбэшье мүрдэлгын протоколой зорюута зохёогдон табигдаһаниие мүн лэ арсахын аргагүй юм.

Мүрдэгшэд Рабжин Цыденое Д. Ц. Ардинтай (редакторынь), Ц. Дондубонтой нюурдалдуулһан байна. Тэдэнь Р. Цыденое танидаг, мэдэдэг тухайгаа хэлэхэ зуураа, тэрэнээ панмонгол, националис эмхиин гэшүүн гэжэ нэрлэһэн байна. Теэд энээндэнь оглолон этигэхээр бэшэ юм. Юундэб гэхэдэ, гушаад онуудта Буряад-Монголой дэбисхэр дээрэ тиимэ эмхи юрэдөөшье байгаагүй бшуу. Зониие хардажа, ангиин дайсанай тоодо оруулжа, алаха, хюдаха, хорооходоо эхилээд, шорон түрмэдэ хаажа, үлэһэн зоной һүрөөе үе наһаарнь дараха, һүрдөөхэ, айлгаха гэһэн Сталинай зэбүүн политика орон доторнай иигэжэ бэелүүлэгдэжэ байхадаа, 1937—1938 онуудта тон ехэ эршэ абаад байгаа.

Иигээд лэ дүрбэн тон хүндэ мүшхэбэриин һүүлээр Р. Цыденогой уголовно хэрэгээр БМАССР-эй НКВД-гэй «гурбанай» зэлжээтэ заседани 1938 оной мартын 16-да болоһон байна. Гэмнэлгэ соонь иигэжэ хэлэгдэнхэй: «Цыдено Рабжин 1901 ондо түрөө, нюдарган баян байһан тула 1934 ондо колхозһоо гаргагдаа. Тапхаевай старостаар хүдэлжэ байхадаа, улаан партизануудые хэһээлсэдэг байгаа. Монголой Арадай Республика уруу нүүжэ ошоһоноо, 1923 ондо бусажа ерээ. Партиһаа гаргагданхай. Тушаагдахаһаа урда «Буряад-Монголой үнэн» газетэдэ хүдэлжэ байгаа». Иигэжэ Рабжин Цыдено 1937 ондо ажалаар заһан хүмүүжүүлгын лагерьта арбан жэлээр сүлэгдэһэн байна.

Тэрэ арбан жэлэй һүүлээр үшөө хэдэн арбан жэл үнгэрөөд байна. Теэд Рабжин Цыдено тухай манай редакцида мүнөө юуншье мэдэгдэнэгүй. «Буряад үнэн» газетымнай энэ боложо ябаһан баян түүхэтэ хуби заяанда Р. Цыденогойшье хубита бии байна. Гараха жэлэй декабрь һарада 70 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхэеэ байһан «Буряад үнэн» газетын коллектив гушаад онуудта «далияа охоор һэбиһэн хара хирээгэй хаахираан» соогуур зобоһон, тулиһан, нүгшэһэн нүхэдөө дулаахаанаар дурсаха хүсэлтэй гээшэ. Тиимэһээ Р. Цыденогой саашанхи хуби заяан тухай дэлгэрэнгыгээр мэдэхэ хүсэл байна. Тэрэнэй архивна документнүүд соо Цыденжапова Чимит гэжэ һамганиинь, Долгор гэжэ басаганиинь (тиихэдэ долоотой үхибүүн байгаа) дурдагдана.

Хүндэтэ уншагшад! Гушаад онуудта манай газетын хүдэлмэрилэгшэ байһан Рабжин Цыдено ба тэрэнэй гэр бүлэ, үри нададһан тухайнь юу мэдэхэ байһанаа, манай газетэдэ дуулгахыетнай үнэн зүрхэнһөө гүйнабди. Фото-зурагыень хабсаргалсаа һаатнай, бүри һайн бэлэй.

В. ТОКТОХОЕВА,
манай корр.

*) энэ обог ойлгогдосогүйгөөр бэшээтэй байна.

...СС: ТОБШО ҺОНИН

[illegible]ОВСК. «Уралгеоло[illegible]дэлэй мэргэжэлтэдэй [illegible] нээһэн эрхим ша[illegible]дэн рудагай уурхай [illegible] оруулагдаһан [illegible] хада хэрэглэгдэдэг [illegible] хайн газарта нөө[illegible]һон байгаа. Уур[illegible]Бүрилдэлгэ тухай [illegible]эдүүдтэй танил[illegible]эгууд тус райо[illegible]жэлхэ гэжэ бо[illegible]й руда олоһон [illegible] нэмэл аргаар

ТБИЛИСИ. Ганса бэе пенсионернүүдые, ажалай ба дайнай ветерануудые ажаһуухыень урихан гэртэ дулаан, таару зохид юм. Грузиин Социальна хангалтын министерствын Цкалцитель голой эрьедэ баригдаһан дүрбэн дебхар байшанда болбосон түхэлтэй нэгэ ба хоёр хүнэй байха таһалганууд, уужам һаруул столоод, кинозал, медицинын кабинедүүд, ажал хэхэ мастерскойнууд бии юм.

(ТАСС).

ХИЛЫН · ТАСС · АПН · СААНАҺАА

ЖЕНЕВЭ. Ажалшадай зарим хубиие хүдэлмэриин хүсэд бэшэ үдэрнүүдтэ оруулха гү, али тэдэнэртэ саг зуурын хүдэлмэри олгохо ябадал дэлхэйн индустриальна талаараа хүгжэнги оронуудай ажалшадай хүдэлмэригүй байха ябадалтай тэмсэхын тула үргэнөөр хэрэглэгдэдэг байһан, мүнөөшье хэрэглэгдэдэг. Хүдэлмэригүйшүүлэй тоогой ехээр олоширхо байдалтай ушардаг правительствануудай хүдэлмэриин сагые хорооно, хүдэлмэритэй хүнүүдэй тоое олон болгохые оролдодог юм. Жэшээнь, Франци, Великобритани, Бельги, Нидерланда мэтын оронуудта ажалшадайнь 25 процентнь богони болгогдоһон графигаар хүдэлдэг байна. Ажалай уласхоорондын эмхиин дэргэдэ хүдэлдэг социальна шэнжэлгэнүүдэй уласхоорондын институдай элидхэл соо иимэ тобшолол хэгдэнэ.

ВАРШАВА. Экономическа реформонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхэ, оронийе хүшэр хүндэ байдалһаа гаргаха, гүрэнэй экономическа түхэл янза бүридхэхэ гээшэ мүнөө үедэ Польшодо шухала удха шанартай юм гэжэ Польшын Республикын президент В. Ярузельский тэмдэглэбэ. Тарнувска воеводство ошоно, хото городууд болон хүдөө нютагуудай ажалшадтай уулзажа, тэрэнэй хүдэлмэритэй ба шиидхэгдээгүй асуудалнуудтай танилсаха үедөө тэрэ журналистнуудтай хөөрэлдэһэн байгаа. Польшын шэнэ конституци зохёожо баталан абаха гээшэ баһал шухала. Боложо байһан хубилалтанууд тэрээн соо харуулагдаха, гүрэнэй байгуулажа, тэрэ тоодо гүрэнэй засагта президентын дүүргэхэ үүргэ тодорхойлогдохо ёһотой гэжэ В. Ярузельский хэлэбэ.

ВАШИНГТОН. Буу зэбсэг түйлай ехээр үрдилдэн бүтээхэ, нэгэ нэгэндээ этигэхээ болихо ябадалаар тэмдэглэгдэһэн «хүйтэн дайнай» үеын жэлнүүдһээ совет-американ нюуса далдагүй ба бүтэмжэтэй харилсаануудые тогтоохын тула ямар һургаалнуудые абалтайб? Политологуудай, эрдэмтэдэй, түүхэшэдэй, сэрэгэй мэргэжэлтэдэй, эб найрамдалай түлөө хүдэлөөнэй эдэбхитэдэй совет-американ хоёрдохи конференци энэ темэдэ зорюулагдаһан байгаа.

40 шахуу жэл соо дэлхэйн политикые ба совет-американ харилсаануудые гутааһан «хүйтэн дайнай» эшэ үндэһые, Ялтын ба Потсдамай дипломатиие, Номгон далайн дээрэхи дайе, Москвагай болон Вашингтоной хоорондо тоң шэнэ холбоо барисаа хүгжөөлгэдэ хоёр ороной политигүүдэй болон олониитын үүргые СССР-эй ба США-гай түрүү шэнжэлэгшэд бүтэмжэтэй ориион байдалда хаража үзэһэн байгаа. Советскэ Союзай болон Холбоото Штадуудай президентнүүдэй һаа США-да болоһон уулзалгын уласхоорондын ехэ удха шанартай байһаниинь тэмдэглэгдээ. Хуралдаанда хабаадагшадай һанамжын ёһоор, дэлхэй дээрэхи политическэ байдалые һайжаруулха ба хоёр ороной хоорондо шэнэ харилсаануудые тогтоохо хэрэгые тус уулзалга хурдадхаһан байха.

ГААГА. Нидерландадахи СССР-эй посольстводо СССР-эй Президент М. С. Горбачевой бэлэглэһэн гар табилгатай «Хубилган шэнэдхэлгэ ба шэнэ бодомжо манай орондо ба бүхы дэлхэйдэ» гэһэн ном Голландиин уран зураашa Ян Маккестэ барюулагдаба. Байгша оной февраль һарада Москвада тэрэнэй выставкэ амжалтатайгаар үнгэрөө һэн. Ном барюулгын ёһололдо Нидерландын Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын, ороной ажал хэрэг эрхилдэг бүлэгөөрхидэй ба олониитын түлөөлэгшэд, «Нидерланда — СССР» бүлгэмэй гэшүүд, бусад тусхай тушаалтад байлсаба.

СИЭТЛ. СССР-эй Президентскэ Соведэй гэшүүн, гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзе дайн дажар буруушаалгын Ральф Банчын нэрэмжэтэ американ шангай лауреат болобо. Вашингтон штадай юристнүүдэй мэргэжэлтэ хоёр нэгэдэлнүүдэй жэл бүри олгодог энэ хүндэтэ шангаар уласхоорондын эрхые ёһо гуримые хүндэлэлгын үндэһэ һуури дээрэ арадуудай хоорондо амгалан тайбан байдал бэхижүүлгэдэ совет гадаадын политическэ албан зургаанай хүтэлбэрилэгшын оруулһан ехэ хубита тэмдэглэгдэбэ гээшэ. Совет хүндэ түрүүшынхеэ олгогдоһон энэ шан хадаа американ мэдээжэ дипломат Ральф Банчын нэрээр нэрлэгдэнхэй. Палестинэдэ Араб-Израилиин саг зуурын эблэрэл түйлалгада туһа нэмэри хэһэнэй түлөө 1950 ондо Эб найрамдалай Нобелевско шанда тэрэ хүртэһэн байгаа.

УЛААН-БААТАР. Монголой Арадай Республикада һунгуулиин 13,5 мянга гаран участогууд үүдээ сэлижэ, бүхы шатын арадай хуралнуудта — гүрэнэй засагай түбэй ба нютагай зургаанuудта һунгалтанууд эхилээ. Һунгалта тухай МНР-эй шэнэ хуулиин ёһоор, бүхы һунгагшадай 80-һаа үсөөн бэшэ процентын хабаадаһан ушарта дуугаа үгэлгэ үнэнтэ гэжэ тоологдохо юм.

70 шахуу жэл соо засаг барижа байһан Монголой Арадай-Революционно парти оппозиционно хүсэнүүдтэй, нэн түрүүн Монголой Демократическа партитай түрүүшынхиеэ ехэ тэмсэл хэнэ. МНР-тэ 6 политическэ парти хуулитаар буридхэлдэ абтанхай.

Али нэгэн кандидадайнь шэлэгдэхэ гуримаар һунгалта үнгэргэгдэнэ. Тиихэдээ зарим округуудта депутадта хэдэн арбаад кандидадуудай дэбжүүлэгдэһэн дээрэһээ дуугаа үгэлгын уридшалһан шата түрүүшынхиеэ үнгэргэхэ зэргэтэй болоо юм. Мүнөөдэрэй байдалаар Арадай Ехэ Хуралда 430 мандат абахын түлөө 801 хүн тэмсэл ябуулна. Тэдээнэй диилэнхи олонхинь МНРП-гэй гэшүүд юм.

Түрүүшынхиеэ МНР-тэхи һунгалтануудта гадаадын ажаглагшад байлсана.

СОФИ. НРБ-гэй Арадай ехэ суглаанда республикын президентын һунгаха һунгалта хүшэр хүндөөр үнгэрнэ. Дуугаа үгэлгын гурбадахи ба дүрбэдэхи шатанууд ямаршье үрэ дүн үгөөгүй.

Тус тустаа Болгариин социалис партяар, Демократическа хүсэнүүдэй холбооноор ба Болгариин таряашадай арадай холбооноор дэбжүүлэгдэһэн гурбан кандидат Чавдар Кюранов, Петр Дертлиев болон Виктор Вылков гэгшэд гүрэнэй толгойлогшын тушаал эзэлхын түлөө тэмсэлдэ хабаадана. Конституциин ёһоор илалта түйлахын тулада бүхы дуунай гурбанай хоёр хубиие абаха ёһотой юм. Парламентда диилэнхи олонхинь БСП-гэй түлөөлэгшэд болодог байгаашье һаань, засагай дээдын зургаанда политическэ хүсэнүүдэй нэгэниинышье иимэ тоотой депутадуудгүй юм.

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

ҮБЭР-ХЁЛГЫН* ХОЙМОРОЙ БУРЯАДАЙ УГ ГАРБАЛ, НЮТАГ ХЭЛЭН ТУХАЙ

Заганай болон Хайсагарай дабаануудhаа урагшаа буугаад ерэхэдэ, Хайсагар, Алташа** (Үбэр-Алташа), Гутай, Шэбэртэ, Дабаата, Амгаланта, Хайранга, Шанага, Хонхоло гэжэ нэрэтэй жэрэгэр тосхон айлнууд Хёлго мүрэнэй хойморoop нэмжын оршодог.

Баян үндэр Хайрангамни
Баян Хёлгын хойморто...—гэhэн эхитэй эндэхи урданай дуун hанагдажа магад.

Хэрбээ эндэхи ямар нютагуудаарнь хэн уг удамтай буряадууд ажаhуудаг юм гээд асуубалнай, үе үеhөө домог болгон дамжуулагдаhан ууган аба эжынгээ уг гарбалые hайн мэдэхэ, хөөрэжэ үгэхэ урданай үбгэд, хүгшэд олон байгаа. Тоолобол: Гармын Дагба (Дабаатын), Гомбын Дэлгэр (Шэбэртын), Бадмын Цэбэг (Амгалантын). Эдэ үбгэдүүд 1965 ондо намда иигэжэ хөөрэжэ үгэhэн юм. Эдэнэр хөөрэхэдөө: «Алташа Хайсагараар **шара гушад**, Амгаланта Хайрангаар (үшөө үнгөөгэйхид) **хара гушад**, Гутай, Шэбэртэ, Дабаатаар — ехэнхидээ ухаасайнар, Аяга, Шанага, Хонхолоор—**бодонгууд** гэхэ мэтээр таража hуyhан Урда-Хёлгын хойморой буряадууд болоно» гэжэ намда тайлбарилжа үгэhэн байгаа.

Шара, хара гушад гэжэ юундэ илгарhан юм гэжэ асуухада: «Урдань хадаа хара гушадынь бөө мүргэлтэй, шара гушадынь ламын мүргэлтэй байhанаа иигэжэ таhарhан юм даа»,—гэжэ хара гушад угтай Амгалантада ажаhууhан, 82 наhатай Бадмасэрэнэй Баваа 1965 ондо хөөрэжэ үгөө бэлэй.

Эндэхи буряадай удамынь хадаа хориин буряадуудтай нэгэ уг гарбалтай байбашье, нютаг хэлэнэйнь үгүүлбэри жэнхэни хориин нютаг хэлэнhээ гү, али итературна буряад хэлэнhээ онсо өөрын илгаатай юм гээд тодорхойлмоор.

Үбэр-Хёлгын буряадуудай баруун талань —Хайсагар, Алташаархин болоод, Шэбэртэ Гутайhаа зүүлжээ hуyhан буряадайнгаа хэлэнhээ нэгэ багахан илгаатай гү гэмээр: 1) үгын эхиндэ гү, али үгын нэгэдэхи үедэ байдаг литературна хэлэнэй У-гай орондо олонхидоо о абяан дуулдадаг байба. Жэшээлбэл: «Ши хүбүү аан! Баабуушхынгаа сай шанатарнь баруугаар ордожо байhан оhондо шонгоод ерэ даа»,—гэжэ айлайм хүгшөөдэй намда хэлэhэн юм. (Алташа тосхондо hуyhан, гушад угтай, 66 наhатай Дашын Гармасуу гэдэг хүгшэн, 1965 оной июнь hара). Дээрэ харуулагдаhан мэдүүлэл соо оhоной, ордожо, шонгоод гэhэн үгэнүүд хадаа үгын эхиндэ үгүүлэгдэhэн о абяанhаа дулдыдажа, саашань үгынгөө үенүүдтэ А абяанай орондо О абяагаар соностоно; юрэдөөл У-гайшье орондо О абяагаар энэ нютаг хэлэндэ хэлэгдэдэг янзатай. Жэшээлхэдэ: уhан—оhон г. м.

2) Литературна хэлэнэй hүүл тээгээ н-тэй юумэнэй нэрэнүүд олонхидоо н-гүйгөөр хэрэглэгдэдэг зантай. Жэшээлбэл: мори, ямаа, яhа г. м.

3) Үнгэрhэн сагай глаголой залгалта —шоо болбол—олонхидоо—чоо гү, али тчоо гээд дуулдана. Жэшээлбэл: «огой» (угай) бэшэг бии аад лэ, монгол руу ябчоо гэлсэгшэ. Манинамнай Хёлго гараад байтчоо» г. м.

Энээгүүр ажаhуудаг Алташа, Хайсагарай буряадуудай нютаг хэлэнэйнь иимэхэнүүд онсо илгаань хадаа хүршэ hуудаг ашабагад, сонгоолнуудай хэлэнэй нүлөөн болоно гэхэдэ алдуугүй.

Шэбэртэ, Гутай hууринуудhаа эхилээд, зүүлжээ Шанага, Хонхоло хүрэтэр дээрэ дурсагдагша үгүүлэлгын онсо өөрын илгаанууд дайралдахаяа болишоно.

Бэшүүрэй районой Хёлгын хойморой буряадуудай нютаг хэлэнэйнь бүхыдөө онсо өөрынь илгаануудые тоолон хэлэбэл, иимэрхүү: үгын эхин үеын У абяанай орондо хододоо ө абяан дуулдадаг. Жэшээлхэдэ: «Өвгөн, хөгшөн болоhон хоёрбди даа. Өглөө эртээр төв голойнгоо сабшаланда ошожо, өвhөө сабшахаб. Урдань хада Хайрангын өөртө ошожо өвhөө сабшадаг байгаабди». (Ухаасай угтай, 78 наhатай Гармын Дагбын үгэhөө, Дабаата тосхон, 1965 он, июнь hара). Богони «ү», «ө», «э» аялгануудай гү, али удаан «үү» аялганай хойно литературна хэлэндэ бэшэгдэдэг өө-гэй орондо хододоо удаан «ээ» аялган үзэгдэнэ, Жэшээлбэл: Энэш гэдэhээ өлдөжэ үхээ. Яажа манайда хүрээгүй гээшэб. Би 78 хүрээд байнаб» г. м.

Ха- (хэ-хо) гэhэн причастиин залгалтаар hүүлтэhэн үгын хойно буруушааhан залгалтые нэмээжэ хэлэхэдээ, тэрэ причастиин үе боложо тохирhон залгалта хадаа үгэ соо гээгдэжэ, буруушааhан залгалтын «г» абяаниинь «к» боложо үгүүлэгдэнэ. Жэшээлбэл: «Гурбан янзын шатаар дээр ноормо гаргажа шаткүй үшоотчик манай эндэ бы. Хозросшоотто ороогүй хадаа өөдэлкүйбди. Ши минии хэлээшы бэшчэ яткүй хаямшидаа» (Чимитов Бальжанимын үгэhөө, 59 наhатай, ухаасай угай, Дабаата тосхон, 1965 он, июнь hара).

Ород хэлэнэй ниитын улас түрын болон бэшэшье энэ тухэлэй термин болохо үгэнүүд эндэхи буряадуудай яряанайнь хэлэндэ олоор хэрэглэгдэдэг байна.

Бэшэ үгүүлбэриин болоод, хэлэлгынгээ хубинуудаар жэнхэни хорингоо буряадуудай нютаг хэлэндэ тон адли гэжэ тодорхойлмоор.

Дээрэ дурсагдаhан тосхон hууринуудаар ажаhуудаг буряадууд орон нютагаа, уула хадаяа, гол горхонуудаа, колхоз болон совхоздоо хэдэг хүдэлмэриеэ, зүрхэндөө хадуужа ябаhан инаг дуранайнгаа ханилаашые hайшаач магтаhан дуунуудаар ехэ баян байба. Хэн иимэ гоё уянгатай дуунуудые зохёодог, дууладаг юм гээд hонирхоболтнай: «Манай совхозой басагад, бэрээд, хүбүүд бээз даа»,—гэhэн харюу дуулахат. Үнэхөөрөөшье, эдэ тосхон hууринуудай залуушуул ажалайнгаа hүүлээр хэн нэгэнэйнгээ гэртэ гү, али клубтаа ерэжэ зугаа наада хэдэг, дуу дууладаг, таабари хэлсэдэг заншалтай юм.

Дабаата тосхоной Санжа Самбуев (1966 ондо 23 наhатай байгаа), тэрэнэй hамганиинь Цыренова Сэндэмэ (19 наhатай байгаа), Дулсан Дондобон, Маргарита Бадмаева, Дулма Цыбикова болон бусад үетэниинь сугларжа, манда айхабтар hайхан уянгатай, сэдьхэл хүдэлгэмэ дуунуудые hайхан, сэбэр хоолойгоор ханхинаса дуулажа үгөө бэлэй. Тэрэ үдэшэ хужарлан баясаhанаа мүнөөшье хүрэтэр мартадаггүйб. «Совхозойнгоо ажалда ябахадаа, дуу дууламсаараа эсэхэ, сусаха, эдеэлхэ, угаалхаяашье мартажархидагбди, эдэ басагаднай филармонидошье дуулахаар хонгёохон хоолойтойл басагад гээшэ»,—гэжэ Санжа Самбуев хөөрөө hэн.

Тэрэ сагта ажалша бэрхэ, залуухан hамгатай энэ хүбүүн манда иимэ дуугаа дуулажа үгэhэн юм.

Баян Хёлгын хормойгоор
Багал хүринээрээ
табилуулхалби,
Баабайн басаган
Сэндэмэтэйгээ
Байгаа зүрхэеэ
нэгэдүүлээлби.
Үргэн Хёлгын хойморoop
Үндэрхэн хүринээрээ
таталуулхалби,
Үелсэн гансахан
Сэндэмэтэйгээ
Үнэнхэн зүрхэеэ
нэгэдүүлээлби.

Тэрэ зунай үдэшэ хүбүүд, басагад анги болоод, таабаринуудыешье хаялсан, гоё hайхан наада эмхидхээ бэлэй. Тэдэ таабаринуудhаань хэлэбэл, «Эмниг дааган эльгэн хадые үтьхэлээ» (тайлбаринь: суурга түлхюур хоёр); «Таадайн талим, тарбаганай гадар, гуринай эбэр, гулдамайн хүзүүн» (тайлбаринь: айраг бэлдэхэ); «Тоодог тонгос гээ, толиин үзүүр ялас гээ» (тайлбаринь: үбhэ сабшаха); «Ташуурай бэрэйн зэргэ газарта табан хүн хоноо» (тайлбаринь: хониной хоргоohoн) гэхэ мэтэ.

Үбэр-Хёлгын хойморoop ажаhуудаг буряадуудай арадай аман зохёол хэды ехэ баян, хэды шэнээн hонирхолтой байна гээд манай арадай аман зохёол шэнжэлэгшэдэй анхаарал татаха hанаатай бэшэбэбди.

Жэлhээ жэл бүхэндэ манай «Буряад үнэн» газетэ буряад арадай уг гарбал болон элдэб олон нютаг хэлэнүүд тухайнь олохон статьянуудые толилдог, гаргадаг болонхой. Энэ статьягаа бэшэхэдээ, буряад арад зонойнгоо уг гарбал, нютаг хэлэнүүдтэйнь тодорхойгоор танилсахые хүсэгшэдтэ туhаламжа болохо аабза гэжэ бодоод, өөрынгөө суглуулhан, дансалhан материалнуудhаа абажа статья болгон, бэшэбэб.

У.-Ж. ДОНДУКОВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор.

*Ара-Хёлго болбол Хёлгын адагай айлнууд болоно. Тэдэ Мухар-Шэбэрэй райондо ородог.

**Ара-Алташа гэдэг нэрэтэй тосхон Хайсагарай дабаанай ара таладахи Хёлгын адагай тосхонуудай нэгэн болоно.

НЮТАГ НЮТАГАЙ ҺОНИН

АЛТАН ТҮРЭЕЭ ТЭМДЭГЛЭБЭ

Энэ үдэр Загарайн районой Хара-Шэбэр hууринда эртэ үглөөнhөө хүлгөөтэй байба. Юуб гэхэдэ, нютагай суута хүнүүд, ажалай ветеранууд Сэрэн-Дулма Дармаевна, Сэдэнжэб Сультимович Сультимовтанай айл бүлэ болоhоор 50 жэлэйнь ойн hайндэрые тэмдэглэбэ. Алтан түрэеэ тэмдэглэжэ байhан Сультимовтанай ажабайдалайнь намтар баян даа.

Сэдэнжэб Сультимович бүхы наhан соогоо багшаар хүдэлхэдөө, олон хүниие хүмүүжүүлжэ, хүл дээрэнь гаргаhан, харгыень олгоhон юм. Тэрэ Буряадай АССР-эй габьяата багша гэhэн нэрэ зэргэтэй.

Мэдээжэ уран зохёолшо, драматург Ц. Г. Шагжин, профессор Ц. Б. Цыдендамбаев болон бусад тэрэнэй hурагшад болоно. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнhаа урид Сэдэнжэб Сультимович буряад хэлэнэй учебник гаргаhан юм. 9 жэл соо армида алба хээд, капитан нэрэ зэргэтэй нютагаа бусаа hэн.

Тэрэнэй хани нүхэр Сэрэн-Дулма Дармаевна — хүдөө ажахын ветеран, мүн лэ олон шагналнууд, медальнуудтай юм. Эдэ хоёр 5 үхибүүдые хүмүүжүүлжэ, хүл дээрэнь гаргаhан, мэргэжэл олгоhон намтартай.

Тэрэ үдэр нютагайнь ажалшад баяр баясхалангыень хубаалдахаяа бултадаа ерээд, буряад хатар, дуунуудые зэдэлүүлhэн, ёохор наадаhан, амаршалгын үгэнүүдые хэлэhэн байха юм. Баян буряад эдеэнэй дээжээр холо ойроhоо ерэhэн айлшадаа хүндэлөө. Тиин ганса эдэ хоёрой бэшэ, мүн бүхы hууринайнь hайндэр болобо гээшэ.

А. КОВАЛЁВ,
дайнай, ажалай ветеран.

Үнэн болоhон ушар

ТЭҺЭРЭЛГЭ БОЛОТОР СЕКУНДА...

Иимэ муу муухай аюулай болохоёо байhан тухай үсөөн хүн мэдээ. Харин мэдэхэ зониинь абяа шэмээгүй байха гэжэ оролдоо ха. Гүрэнэй аюулгүйе сахиха комитедэй хүдэлмэрилэгшэд энэ хэрэгые мүрдэжэ элирүүлбэ.

Аюулта хэрэгэй уг үнгинь иимэ: Сэлэнгын целлюлозо-картонно комбинадай дулаа үгэдэг электростанциин түлишын талмай дээрэ транспортёроор нүүрhэ буулгажа байха үедөө талаан болоходо, тротилой тэhэрдэг зүйл хүдэлмэришэн обёоржорхиhон байгаа. Энэ ушар байгша оной апрелиин 29-дэ болоо.

Мүн майн 1-дэ эндэ шулуун нүүрhэ буулгажа байхадаа, транспортёройнгоо лента дээрэ мэнэ мэнэ тэhэрхээ байhан детонатортай шашка олоhон байха юм. Комбинадай хүдэлмэришэд hэрижэтэй, болгоомжотойгоор нүүрhэ буулгажа, үшөө нэгэ тэhэрдэг зүйл майн 4-нэй үдэр олоhон байба.

Буряадай АССР-эй Кабанскын районой гүрэнэй аюулгүйе сахиха таhагай хүдэлмэрилэгшэд шулуун нүүрhэн соо хаанаhаа тэhэрдэг зүйлэй ородог байhаниие шалгажа эхилhэн байгаа. Республикын чекистнүүдэй гүйлтаар СССР-эй Госкоматомнадзорой Буряадай окружной инспекци түс бодосуудые шалгажа үзэхэдөө, иимэ тобшолол хэhэн байна: Нүүрhэтэй холисолдон ороhон тэhэрдэг энэ зүйл дробилка соо оробол аюул ехэ байгаа бшуу. Иимэ аюултай зүйл тэhэрбэл, нүүрhэнэй тооhондо аhажа, гал түймэр болохо, комбинадай бүхы ажал зогсоогдохо байгаа.

Энэ хэн нэгэнэй ажалдаа хайша хэрэгээр хандаhан гэмтэ ябадал гү, али хоро хүргэхэ hэдэлгэ гаргаhан ааша гү! Мүрдэлгэ, хэжэ үзэhэнэй hүүлээр, энэмэй хүдэлмэришэдэй ажалдаа хайхарамжагүйгөөр хандаhанhаа болоо гэжэ мэнэ hаяхан тодоруулагдаа.

Эрхүүгэй областиин Тулуунай районой «Азейский» гэжэ шулуун нүүрhэнэй уурхайhаа эльгээгдэжэ байдаг түлишэ соо тэhэрдэг зүйлнүүд олон байба ха юм. Тулун ниидэжэ ошоhон КГБ-гэй хүдэлмэрилэгшэд эдэ бүгэдые байра дээрэнь шалгажа үзэхэдөө, иигэжэ элирүүлбэ гээшэ.

Шулуун нүүрhэ малтажа гаргахада хэрэглэгдэдэг тэhэрээгүй зүйлнүүд нүүрhэтэй холисолдон, экскаваторай шанагаар удхагдаад, самосвалда, дам саашаа вагонуудта ашагдажа, энэ хүрэтэр асарагдана. Азейскын нүүрhээр хангагдадаг Амарай областиин нэгэ ТЭЦ-тэ байгша оной февраль hарада баhал иимэ ушар үзэгдөө hэн.

«Лесная промышленность» газетэhээ абтаба.

АМАРАЙХИД ДАХИНАА ШАЛГАРБА

Ехэ урилдаанай хоёрдохи — түгэсхэлэй үдэр. Үсэгэлдэрэй бүхы урилдаанай дүн гаргагдажа, али областиин командануудай түрүүлжэ ябаhаниинь мэдээжэ болоhон байгаа. Тиимэhээ алишье командын гэшүүд hүүлшын үдэр олон очко абаха эрмэлзэлдэ абтанхай байгаа hэн. Тиихэдэ тиитэрээ газаамнай бүрхэг боложо, хурдан хүлэгүүдэй урилдахада эгээл таатай, hэрюун үдэр болоо.

— Зэргэлээшэ гурбан морид 1600 метрэй зайда урилдахань. Үнгэрэгшэ жэлдэ энэ зайда урилдаhан хүлэгүүдэй дундаhаа Амарай областиин Сергей Селинэй жолоодоhон гурбан азарга зайгаа 2 минута 7,5 секунда соо гаталаа hэн. Харин энэ урилдаанда хэнэйнь хүлэгүүд хурдан байгшааб?—гээд мүрысөөнэй судья микрофоноор соносхобо.

Нээрээшье, үнгэрэгшэ жэлдэ манай ипподромой азарганууд эрхимлэhэн моридhоо 7 секундаар гээгдэжэ, хоёрдохи hуури эзэлээ бэлэй. Буряадай АССР-эй суглуулагдамал командын тренер Фёдор Добосов үнгэрэгшэ жэлэйхидэл байгша оной урилдаанда эдэнэрээ жолоодожо гараба.

Урилдаанай дохёо үгтэжэ, зэргэлээшэ гурбан морид харгыгаар шуумайлдажа ороно. Эндэ Амарай, Эрхүүгэй областьнуудhаа ерэhэн хүлэгүүд урилдаанай эхиндэ түрүү hуурида гараа. Амарай областиин хүлэгүүд бүхы зайгаа 2 минута 6,4 секунда соо гаталаа.

— Хоёрдохи ээлжээндэ Буряадай АССР-эй, Шэтын областиин морид урилдахань. Жолоодогшодынь Федор Добосов, Виктор Лапин,—гээд соносхогдохо юм.

Нүхэр Добосовой жолоодоhон морид дохёогой үгтэхэлөөр урагшаа шуумайлдаба. Дүн гаргахада, эдэнэр бүхы зайгаа 2 минута 06 секунда соо гаталба. Тиигэжэ үнгэрэгшэ жэлдэ алдаhан шан бэлэгээ бусаахынгаа хажуугаар, командадаа арбан очко нэмэбэ.

Удаадахи ээлжээндэ 2000 метрэй зайда үнгэргэдэhэн урилдаанда Сергей Дахногой жолоодоhон Амарай областиин Тироль азарга зайгаа 2 минута 13 секунда соо гаталжа, түрүү hуури эзэлбэ. Эрхүүгэй болон манай командანууд хоёрдохи, гурбадахи hуурида гараа.

— Гурбан наhатай хүлэгүүдэй дундаhаа түрүүлжэ ерэhэн Амарай областиин командада Хабаровска хизаарай «Верниский» совхозой шан мүрысөөнэй судья, Киров хотоhоо ерэhэн зоотехник Н. Н. Ветошникова нүхэр Дахнодо барюулхань,—гээд мэдээсэгдэнэ.

Буряадай АССР-эй командын нэрэ солые хамгаалhан Порох азаргын жолоо барижа урилдаhан Борбоев эндэ бага зэргэ залуудаа ха гэжэ hанагдаа hэн. Юуб гэхэдэ, урилдаанай эхилхэлээр, абаhаар түрүүлжэ ябаhан аад, гээгдэжэ ерээ бшуу.

Гурбадахи ээлжээндэ урилдаhан хүлэгүүд хоёр удаа урилдаха болоhон байгаа. Мүрысөөнэй гуримай ёhoop, түрүүлэн ерэhэн моридо дүрбэдэхи hуури эзэлhэн жолоошон hуужа, дахинаа урилдаха байгаа. Эндэ Амарай областиин Ирбит азарга 1600 метрэй зайе 2 минута 19 секунда соо гаталжа ерэhэн юм. Эрхүүгэй, Улаан-Үдын, Шэтын хүлэгүүд удаадахи hууринуудые эзэлhэн байба. Нэгэ хэды сагай туршада амарhан хүлэгүүд дахинаа урилдаанда табигдаба. Амарай областиин хүлэг энэшье удаа түрүүлэн ерэжэ, Шэтын областиин шанда хүртөө.

— РСФСР-эй үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг заводой шанда хүртэхын түлөө 1600 метрэй зайда урилдаан үнгэргэгдэхэнь. Эдэ хүлэгүүд мүн лэ хоёр удаа мүрысэхэ болоно. Тиихэдэ хоёр удаа урилдажа, эрхим саг харуулhан моришон РСФСР-эй түрүү hуури эзэлхын түлөө Москва хотодо үнгэргэгдэхэ түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэхэ юм,— гэhэн мэдээсэл бултанай анхарал татаба.

Түрүүшын урилдаанай дүнгөөр Амарай областиин Кукушка гүүн зайгаа 2,36 секунда соо гаталжа, эрхимлэhэн байна. Нүгөөдүүлынь эрхимлэгшэhээ 2—3 секундаар хожомдожо ерээ. Хоёрдохиёо урилдаанай болоходо, Эрхүүгэй областиин Валерий Хлебниковэй жолоодоhон морин түрүүлэн ерэжэ, РСФСР-эй түрүү hуури эзэлхэ түгэсхэлэй урилдаанда хабаадаха болобо. Манай командын түлөөлэгшэ Петр Болдохоновой унаhан морин дүн хамта 5,30 секунда харуулжа, хоёрдохи hуури эзэлээ.

hүүлшын мүрысөөн бэрхэшээлнүүдые дабалгатайгаар үнгэргэгдөө. Манай командын гэшүүд, спортын мастерта кандидадууд Ольга Кухаренко Олег Вислов хоёрой hургаhан хүлэгүүд бүхы арбан хоёр бэрхэшээлнүүдые хүнгэн солбоноор дабажа гараа. Ольгын унаhан Гледыш, дүн хамта 96 балл абажа түрүүлээ.

Харин Олег Вислов Эрхүүгэй областьhоо ерэhэн Бушковатай аб адлихан 84 балл абаhан байжа, хоёрдохи hуури эзэлхын түлөө түргэн саг соо зургаан бэрхэшээл харайжа гараха болобо. Эндэ Вислов 48 секунда соо бүхы бэрхэшээлнүүдые дабажа, хоёрдохи hуури абаа.

Хоёр үдэрэй туршада үргэлжэлhэн урилдаанай дүн гаргахада, Амарай областиин суглуулагдамал команда 103 очко абажа, зонын чемпионой нэрэ зэргэдэ хоёрдохиёо хүртэбэ. Буряадай АССР-эй команда 104 очкотойгоор хоёрдохи, Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудай спортсменууд удаадахи hууринуудые эзэлбэ.

«Эрхим жолоошон», «Эрхим түмэршэ дархан», «Эгээл залуу жолоошон» гэhэн урмашуулгын шангуудта Эрхүүгэй областиин Валерий Хлебников, Буряадай АССР-эй Иван Акулов, Амарай областиин түлөөлэгшэ, 14 наhатай Виктор Лысяк гэгшэдтэ сугларгшадай альга ташалган доро барюулагдаба.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: мүрысөөндэ эрхимлэhэн Эрхүүгэй областиин командын гэшүүн Виктор Хлебников.

Авторай фото.

УЛАСХООРОНОЙ ШЭНЖЭЛГЭ

ДҮТЫН ЗҮҮН ЗҮГТЭ АМГАЛАН БАЙДАЛ Х...

Дүтын Зүүн зүгтэхи хёмороо зүришэлдөөе эбэй ёноор гуримшуулан шиидхэхэ арга бии гү, али дайн байлдаануудай оёоргүй эрьюулгэ нүхэн руу дахинаа ороходо болоно гү? hүүлэй үедэ иимэ асуудал гансал араб бэшэ, харин бусадшье оронуудай хүтэлбэрилэгшэдые, политическэ ажал ябуулагшадые, журналистнуудые, аралжаа наймаашадые, тобшолбол, Дүтын Зүүн зүгтэхи тогтуурингүй байдалаар hанаагаа зобожо байhан бүхы хүнүүдые хүлгүүлнэ.

Нэгэ талаhаа — ООП-той хөөрэлдөөнүүдые таhалха гэhэн шиидхэбэри США-гай hарын урда тээ абаhанhаа уламжалан, эндэхи байдал улам орёо түгшүүрилтэй боложо байна. Энэ ушар араб-израилиин хоорондохи хёмороое эбэй ёhoop гуримшуулан шиидхэхэ харгы замуудые бэдэрэлгэдэ хангалтагүй муугаар нүлөөлнэ. Нүгөө талаhаа — булимтаран эзэмдэhэн газар нютагуудта палестинынхидэй арадай восстаниие дараха зорилготойгоор Израилиин хашалта харшалалтануудые, хардалга, гүрдэлгэнүүдые үргэдхэжэ байhанhаа болоно.

Булимтаран эзэмдэhэн араб нютагуудта Зүүн Европын оронуудhаа, гол түлэб СССР-hээ нүүжэ ерэhэн еврейнүүдые түбхинүүлэн hуурижуулха ябадалые Ицхак Шамирай правительствын бэелүүлжэ байhан алхамуудhаа уламжалан, арабуудай hанаагаа зобохонь, зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлхэнь ойлгосотой юм ааб даа.

Советскэ Союзhаа хүнүүдэй Израиль руу олоороо нүүжэ ерэлгэ (Иорданиин тусхай тушаалтадай сэгнэhэнэй ёhoop, ойрын жэлнүүдтэ эдэнэй тоо 1 миллион шахуу хүндэ хүрэхэ байна). Дүтын Зүүн зүгтэ шэнэ дайн байлдаа үүдхэхэдээ болохо гэжэ Иорданиин король Хусейн hаяхан Эй-би-си-гэдэг американ телекомпанида интервью үгэхэдөө мэдүүлээ. Тохёолдожо байhан байдалые нүгөө захадаа туяа гэрэлээ харагдахагүй тоннель руу hолжорон уналгатай сасуулжа болоно гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Дүтын Зүүн зүгтэ тохёолдоhон байдалда араб оронуудай ниитэ нэгэн хараа бодол абаха зорилготойгоор ООП-ой эрилтээр Араб оронуудай лигиин (ЛАГ) Соведэй онсо яаралтай сесси хэдэн үдэрэй урда тээ Туниста зарлагдаа hэн. Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүд хабаадаhан байгаа. Тэрээндэ хабаадагшад түгэсхэлэй коммюнике баталан абахадаа ООП-той hанал нэгэтэй байhанаа мэдүүлhэн. Вашингтонтой хөөрэлдөөгөө hэргээхы талаар тэрэнэй хүсэжэ байhые дэмжэhэн, энэ талаар араб гүрэнүүдэй хүсэлэл оролдолгонуудые улам эршэдхэхэ тухай шиидхэбэри абаhан байгаа. Дүтын Зүүн зүгтэхи байдалые гуримшуулгын хэрэгhээ ООП-ые гаргаха талаар Израилиин зонхилхы бүлэгөөрхидэй, мүн США-гай сионис хүсэнүүдэй хүсэл эрмэлзэлтэй байhаниинь хангалтагүй, аюулта ЛАГ-ай Соведэй сессиин шии... хэйлэн гэршэлнэ.

Израильда нүүжэ ерэхэдэн... эзэмдэгдэhэн араб газар нют... хинэн hуурижахадань, еврей... жа байhан компанинуудта, ... руушаалга хэжэ байhанаа ар... гадаадын хэрэгүүдэй мини... дээрэ мэдүүлээ.

Ойлгосотой ушар шалтагаан... угсаатадай Израильда нүүжэ... оронуудай хүн зоной hанаае... бэйжа шадахагүйл. Нүүжэ ер... Иерусалимда, булимтаран эзэ... зар дээрэ түбхинүүлхэ гэшэ И... невэдэ баталагдан абтаhан И... хазагайруулhан ябадал болоно... дэхи статьягай ёhoop булимт... hэн гүрэн өөhэдынгөө хүн зон... бииe тэрээн руу нүүлгэжэ шад...

Израиль энэ документдэ г... шье hаа, мүнөө тэрэнэй дүри... гайруулжа байна бшуу. Тиин... үдэр Тель-Авивай мунинха му... дүүд хүршэ оронуудай ба ар... түрүүн Палестинын араб арадай... хэнүүдые, аша туhые хаhажа,... раилиие» байгуулха гэhэн үни... раа түсэбүүдые бэелүүлхын түл... нуудhаа ерэhэн хүнүүдые хэр... магадгүйл. Юрэдөөл, баруун ... секторто нүүжэ ерэгшэдые тү... лаар Израилиин ябуулганууд ... стиныг араб арадай аша туh... рин бүхы Дүтын Зүүн зүгтэхи ... далай асуудалнуудые буруу h... лохо.

Эгээл тиимэhээ СССР Те... мэ хуули бусэ ябуулганууды... руушаана. Тусхайлбал, булимт... hэн газар нютагуудые түбхи... жуулха талаар Израилиин хүн... гануунд тушаа ООН-ой Аюул... заседани СССР-эй эрилтээр ... март hарада үнгэргэгдөө hэн.

Дүтын Зүүн зүгэй оронууда... дөө СССР-эй арадай депутат... Сиридэ, Иорданида хүрэhэн, э... тусхай тушаалтадтай, ООП-ой ... тэй хөөрэлдэhэн байгаа. Нют... хүнүүдые булимтаран эзэмд... газарта түбхинүүлэн hуурижуу... буруушаажа байhанаа тэдэнэр... лөөлэгшэдтэй хөөрэлдэхэдөө т...

Советскэ Союзhаа гараhан ... Израильда түбхинүүлхэ ябада... уряанууд араб оронуудай ... бэшэ хэгдэнэ. Теэд иимэ алха... тэдтэ адли тэгшэ эрхэ сүлөө ... СССР-эй ниитэ хараа шугамда... гүйл.

ПАНАМЫН ҺҮҮЛЭЭР ХЭН Б...

Холбоото Штадуудай конгрессто, засагай нютагай зургаануудта зарим хубяар үнгэргэгдэхээ байhан hунгалтын урда тээхи кампани улам үргэдэжэ байна. Тэрэнэй үедэ түлөөлэгшэдэй палата дүүрэн, бүридэлөөр, сенаторнуудай гурбанай нэгэ хубинь шэнээр hунгагдаха юм. Ноябрь hарада болохоёо байhан hунгалтын үедэ республиканскэ партиин кандидадуудта туhаламжа үзүүлхээ президент Джордж Буш hаяхан оронoй баруун штадуудаар ябахадаа, зарим газарта хэлэhэн үгэнүүд соогоо «хүйтэн дайе» hуларуулгын үедэ усадхагдажа байhан темэдэ дахинаа бусаба.

Сагаан байшангай толгойлогшо «хүсэ хэрэглэлгын» политика тухай дахинаа дурдаа. Тэрэнэй хэлэhэнэй ёhoop, энэнь «Панамаhаа эхилээд, Польшо хүрэтэр олон миллион хүнүүдтэ эрхэ сүлөө асарhан байха юм». Зөөлэхэнөөр хэлэхэ болоо hаа, президент билдагуушалжа, хоёр нюур гаргана гэхэ гү, али тобшолон хэлэбэл, оршон байдалые улам түгшүүрилтэй болгохые hэдэнэ. Американ сэрэгүүдэй энэ орондо добтолон ороhоной, ниислэл хотын кварталнуудые бомбодоhоной hүүлээр Панамын ямар «эрхэ сүлөө» тушаа хэлэлтэйб? Өөhэдынгөө хүсөөр, оролдолгоор бэшэ, харин Вашингтоной туhаламжаар орон доторнь хубилалтанууд боложо байна гэжэ хэлэхыемнай полягууд зүбшөөхэ юм гү? Гэбэшье «хурдан түргэнөөр хубилжа байhан мүнөөнэй байдалда өөhэдыгөө хамгаалха хүсэн хэрэгтэй» гэжэ США-гай президент саашадаа бэталба. Магад, тэрэнэй үгэ хэлэhэн газар энэ талаар нүлөөлжэшье болоо. Ушарынь юуб гэбэл, Вайоминг штадэй Шайенн хото шадархи агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй баазада тэрэ үгэ хэлэhэн байгаа. СССР тээшэ шэглүүлэгдэhэн түбинүүд хоорондын МХ түхэлэй 50 баллистическэ ракетэ тэндэ тодхогдон табигданхай. Хэрбээ американ захиргаанай толгойлогшодо этигэхэ болоо hаа, эдэ ракетэнүүдые үлөөхэhөө гадна, «Советскэ Союзай стратегическэ хүсэнүүдэй hэльбэн шэнэдхэгдэжэ байhанhаа уламжалан», тэдэниие олошоруулха шухала.

Тобшолбол, Холбоото Штадууд сэрэгэй политикаа үндэhөөрнь шэнээр... хые хараалангүй байна гэжэ... ба. Нээрээшье, совет-америка... шаалта хүтэлбэрилэгшэдэй hүү... гын үедэшье буу зэбсэгүүдые... лаар шухала хэлсээнүүд бата... Нээрээшье, Пентагоной бюдже... хо асуудалнуудаар, промышл... приятинуудые хубилган шэнэл... нуудаар мүнөө США-гай ко... орёо хурса үгэ буляалдаата хэ... боложо байна бэшэ гү?

«Гансал агууехэ оронуудай ... харилсаае hайжаруулхын түлө... бюджедэй дутагдалые бага бо... хороолтонуудые хэхэ талаар ... ябуулга хэхэгүй юм гэжэ США... дент мэдүүлнэ. «Хүсэн түгэс А... даа гол зорилгомнай болоно г... президент тоолоно. Теэд тэрэ... шааха арга үгыл. Ороноо hүү... лөө үгэ хүүр гаргадаг прези... юм гү?

«Хүсэн түгэс Америкэ» ямар ... та хабаатайб гэhэн асуудал таб... бээ «эрхэ сүлөө» олгохо өөh... гуримуудые буу зэбсэгэй хүсөө... нуудта, арадуудта баадхахые ... дээ гээшэ hаань, иимэ Амери... нуудай болон арадуудай hана... таарахагүй байна. Хэрбээ Холб... дуудай мүнгэн hангай ба эконо... далда хоро хүргэдэг ядерна ... тоогоор хэмжэгдэхэ болоо hа... кыч арад зон дуратай байхаг...

Советскэ Союз буу зэбсэ... орохо аюул тохёолдуулнагүй ... канецуудай олошоржо байhые ... олониитын дунда үнгэргэгдэ... нууд харуулна. США-гай улам ... тэд совет-американ харилсаа ... шадань үргэдхэхын, бэхижүүлхы... да ашатай туhатай элдэб янз... хүгжөөхын түлөө оролдожо б... дуулнэ.

Анатолий ГО...
Юрий УС...

СЭНХИР ЭКРАН

ВТОРНИК, 31

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Танец героя»—ССР Союзай ГАБТ-ын зүжэг. 11.50—Хүүгэдтэ дамжуулга. 12.50—Хүгжэмтэ дамжуулга. 13.20—Мэдээсэлнүүд, соносхолнууд. 13.30—Время. 16.00—Баримтата фильм. 16.20—«Не покидай» — үхибүүдтэ фильм. 1-дэхи сери. 17.30—«Амар сайн, хүгжэм!» 18.15—КПСС-эй XXVIII съездын делегадууд хөөрэнэ. 19.00—Время. 19.30—«Если бы не эта музыка...» — баримтата фильм. 20.00—hайн hайхан дура хүсэлэнгүүдэй нааданууд. Нэгэ жэгдээр тамаралга, бокс. 22.00—Время. 22.30—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40—Останкинадахи концертнэ студида философиин эрдэмэй доктор Д. А. Волкогоновтой уулзалга. 00.20—Эстрадна концерт. 01.15—Шэнэ hонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Нигериин фольклорно ансамблиин концерт. 9.45—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 10.10—hайн hайхан дура хүсэлэнгүүдэй нааданууд. Хүндэ атлетикэ. 12.40—«Война ежей» — үхибүүдтэ фильм. 1-дэхи сери (Болгари). 13.50—Ритмическэ гимнастика. 14.20—«Дни хирурга Мишкина»—урач hайханай фильм. 1-дэхи сери. 15.35—Вильнюсэй урэн hайханай музейн студент-нэр-архитекторнүүд тухай баримтата фильм. УЛААН-ҮДЭ. 17.35—Байгал. 17.55—«Зүүн-Сибирь»—киножурнал. 18.15—«Буряад ороной hонинууд». 19.05—Эхэ нютаг. 19.45—Байгал. 20.00—«Байгалай үмэнэхи газар дээрэ». 20.45—Иволгын совхоз-техникумэй соносхолнууд. МОСКВА. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.15—Ритмическэ гимнастика. 21.45—Радиоактивна үлөөдэлэ булаха талаар предприятиин барилга тухай. 22.30—hайн hайхан дура хүсэлэнгүүдэй нааданууд. Хоккей. СССР-эй ба США-гай суглуулагдамал командануудууд. 00.30—Баримтата фильм. 00.45—hайн hайхан дура хүсэлэнгүүдэй нааданууд. Бокс.

ПРАВДА... Мүнөөдэр...

Байгша оной ... Улаан-Үдэ хо... областной ком... дахи пленум б... «КПСС-эй XXVI... дүнгүүд ба тэр... бэринүүдые б... областной пар... циин түрүүшын ... гэхэ зорилгону... асуудалаар КПС... на Комитедэй ... обкомой нэгэ... Л. В. Потапов ... Нүхэр Потапов... рэ хэhэн эли... ган шэнэдхэлг... бэелүүлхэ» г... гаар газетэ ... номерой нэгэ... болон гурбада... та барлаба.

Редакто... Р. Б. ГА...

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское —3-40-69. Директор издательства — 2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта— 2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45.
Н-00475. Заказ № 175.